

IZDANJE I, BR. 6

Mart 2017

Observer Sektora Bezbednosti Kosova

Saradnja na Kosovu (SCO-K), i pod upravljanjem Kosovske Fondacije za Civilno Društvo (KCSF).

Sadržaj ovog izdanja je odgovornost samo KIPRED-a, i ni na koji način ne može se smatrati kao stajalište SCO-K- ili KCSF.

Pripremili: Lulzim Peci, Mentor Agani, Gent Gjikolli i Blend Zyrapi

Copyright © 2015, KIPRED. Sva prava su rezervisana. Nijedan deo ovog izdanja ne može se reproducovati, sačuvati u bilo kakvom povratnom sistemu, ili preneti na bilo kom obliku ili bilo kojim elektronskim, mehaničkim, fotokopirajućim, snimateljskim ili drugim uređajem, bez prethodnog pismenog odobrenja od strane izdavača.

Molimo vas da kontaktirate: e-mail: info@kipred.org ili br. tel. +381 38 227 778.

Izdaje:

Kosovski Institut za Istraživanje i Razvoj Politika (KIPRED)

Ul. Abdyl Frashëri, Br. 44

10000 Priština, Kosovo

Telefon i faks: +381 38 227 778

www.kipred.org

Sadržaj

Uvod	4
1. Nadgledanje Sektora Unutrašnjih Poslova	5
2. Nadgledanje Sektora Kosovskih Bezbednosnih Snaga	15
3. Nadgledanje Sektora Obaveštajne Službe	29
4. Od „krhkog detanta“ do sveobuhvatne normalizacije odnosa: Izgradnja mera poverenja u oblasti bezbednosti između Kosova i Srbije	38
5. Analitički pregled istraživanja javnog mnenja	51

UVOD

Šesti broj prvog izdanja Observera Sektora Bezbednosti Kosova (OSBK) analitički tretira ključna pitanja sektora unutrašnjih poslova, obaveštajne službe i Bezbednosnih snaga, koja su preovladala javnu raspravu i parlamentarno nadgledanje ovih sektora tokom razdoblja 15.novembar 2016. - 15.februar 2017. U jednoj posebnoj analizi javnih politika, OSBK tretira, takođe, i pitanje izgradnje mere poverenja u oblasti bezbednosti između kosova i Srbije, i prestavlji rezultate istraživanja javnog mnenja u vezi sa poverenjem koja se tiče pitanja bezbednosti u odgovarajućim vladinim institucijama i njihovim rukovodiocima, kao i u odgovarajućim parlamentarnim komisijama.

U sekciji unutrašnjih poslova ukratko su analizirani razvoji vezani sa „ruskim vozom“ i aktivnost Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga.

U sekciji Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) tretirana su ključna pitanja preobražaja KBS-a, kao i rad Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga.

Në seksionin e inteligjencës dhe Këshillit të Sigurisë, është trajtuar dorëheqja e drejtorit të AKI-së, Agron Selimaj dhe emërimin e drejtorit të ri, Driton Gashi, si dhe raportimet mediale për parregullsitë dhe keqpërdorimet e mundshme financiare brenda AKI-së.

U sekciji obaveštajne službe i Saveta bezbednosti tretirana je ostavka direktora Obaveštajne agencije Kosova (OAK), Agron Selimaj i imenovanje novog direktora, Driton Gashi, kao i medialna izveštavanja o mogućim finansijskim neregularnostima i zloupotrebama unutar OAK.

Na kraju ovog broja OSBK-a predstavljena je i kratka analiza ključnih nalaza istraživanja javnog mnenja o poverenju koju građani imaju u institucijama sektora bezbednosti na Kosovu, koja je odvijena početkom meseca marta 2017.godine.

1. NADGLEDANJE SEKTORA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Uvod

Tokom razdoblja 15.novembar 2016 – 15.februar 2017, ključno političko pitanje koje se tiče Sektora unutrašnjih poslova bio je pokušaj dolaska „ruskog voza“ iz Beograda u Mitrovici, događaj koji je popraćen izjavama institucionalnih rukovodilaca u vezi sa „zaslugama“ za davanje naređenja o slanju Specijalne jedinice policije na graničnom prelazu u Jarinji. terorizam, obuhvativši tu i napise u novinama i prestižnim međunarodnim medijima.

Takođe, u jednoj posebnoj sekciji tretiraće se i nadgledanje Sektora unutrašnjih poslova od parlamentarne Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga.

Tenzije sa „ruskim vozom“

Voz ruske proizvodnje¹ koji je darovan železniči Srbije² i koji je imao za cilj da krene iz Beograda za sever Mitrovice, više je ličio na pokretnu crkvu³ nego na obični voz za prenos putnika, jer je sa spoljne strane bio ispunjen provokativnim natpisima, i uglavnom sa sloganom „Kosovo je Srbija“,⁴ isписаном na više od 20 raznih, obuhvativši i albanski.⁵

Početkom meseca januara 2017.god. Direktor Kancelarije za Kosovo u Vladi Srbije, Marko Đurić, izjavio je za srpske medije da će se za novu srpsku godinu biti puštena železnička linija

1 BBC.com: Serbian train sparks escalation in tensions with Kosovo, 14 January 2017,
<http://www.bbc.com/news/world-europe-38625872>

2 Ibid.

3 Kallxo.com: Voz iznutra kao crkva,14/01/2017, <http://kallxo.com/treni-si-kishe-nga-brenda/>

4 Botasot.com: Voz Beograd – Mitrovica sa jednom velikom provocirajućom parolom – poklon Rusije za železnicu Srbije, 15.januar 2017, <http://www.botasot.info/aktuale-lajme/639628/treni-beograd-mitrovice-me-nje-parulle-te-madhe-provokuese-dhurate-e-rusise-per-hekurudhen-e-serbise-ndalet-ne-rashke/>

5 Ibid.

Beograd - Mitrovica.⁶ „Ruski voz“ koji se pripremao da saobraća u ovoj relaciji, od strane institucija Kosova smatrano je kao provokacija i povreda teritorijalnog suvereniteta i integriteta Kosova⁷, pošto nije imao niti licencu, niti ovlašćenje, i njegov ulazak na teritoriju Kosova bio je nezakonit, i kao takav trebao je biti zaustavljen.⁸ Ovu akciju, preko dopisa upućenom Direktoru Policije Kosova, g. Shpend Maxhuni-ju, zatraž je Ministrat Infrastrukture, Lutfi Zharku.⁹

Polazak voza iz Beograda

Dve nedelje nakon povratka „ruskog voza“ u Beogradu, Ministar spoljnih poslova Kosova, g. Enver Hoxhaj, pred parlamentarnom Komisijom za spoljne poslove izjavio je: „imali smo informacije četiri nedelje ranije oko scenarija voza i tri nedelje ranije mi smo znali kako ćemo reagovati u ovom slučaju.“¹⁰ Međim, dan polaska voza iz Srbije bio je nejasan, isto kao i čutanje institucionalnih vođa u vezi sa njegovim dolaskom iz Beograda u Mitrovici,¹¹ što je prouzrokovalo pomutnju i nesigurnost međ građanima Kosova.

Samo nekoliko sati pre dolaska „ruskog voza“ na severu Mitrovice, državne institucije naredile su Policiji Kosova da intreveniše radi sprečavanja njegovog ulaska na Kosovu.¹² Na ovaj način, policijske jedinice Kosova, u noćnim časovima, pozicionirale su se na severu Mitrovice da bi sprečile ulazak ovog voza na Kosovu,¹³ i one su, zajedno sa Specijlanom jedicicom Policije Kosova pošle prema graničnom prelazu u Jarinje.¹⁴ Dotle su glavne vođe kosovskih institucija

6 Zëri.info: Srbija pušta voznu liniju od Beograda na Kosovu, 8.januar 2017,

<http://zeri.info/aktuale/125006-serbia-leshon-linje-treni-nga-beogradi-per-ne-kosove/>

7 Kallxo.com: EditaTahiri moli Bruksel da zaustavi ilegalan voz iz Srbije, 13/01/2017, <http://kallxo.com/edita-tahiri-i-lutet-brukselit-ta-ndale-trenin-ilegal-te-serbise/>

8 Kohavision.tv: Večernje vesti, 14/01/2017, <http://www.kohavision.tv/lajmet/1752/lajmet-e-mbremjes/>

9 Ibid.

10 Kallxo.com: Hoxhaj: Znali smo da će voz doći, 08/02/2017, <http://kallxo.com/hoxhaj-e-dinim-se-te-vinte-treni/>

11 Gazetaexpress.com: Thaci, Mustafa i Veseli ćute oko voza iz Srbije, 14/01/2017,

<http://www.gazetaexpress.com/lajme/thaci-mustafa-e-veseli-heshtin-per-trenin-e-serbise-307285/>

12 Infokosova.net: Ekskluzivno: Traži se zvanično od Ministarstva unutrašnjih poslova i policije da zaustave ulazak voza iz Srbije, 14/01/2017, <http://infokosova.net/ekskluzive-zyrtarisht-kerkohet-nga-ministria-e-brendshme-dhe-policia-te-ndalojne-hyrgjen-e-trenit-te-serbise/>

13 Kallxo.com: Zvanično: Policija Kosova sa oklopnim vozilima na severu, 14/01/2017,

<http://kallxo.com/zyrtare-policia-e-kosoves-autoblinda-ne-veri/>

14 Kallxo.com: Specijalna policija se pojačava na severu, 14/01/2017,

počeli da se javno izjašnjavaju u vezi sa dolaskom srpskog voza na Kosovu. Ovom prilikom je Predsednik Kosova, g. Hashim Thaçi, preko socijalne mreže *Facebook* izjavio da „Ovaj voz je sledeća provokacija i da vlasti Kosova treba da preduzmu potrebne zakonske mere za zaustavljanje istog“.¹⁵ Reagovao je i Premijer Kosova, g. Isa Mustafa, koji je izjavio da „neće se dozvoliti da voz uđena Kosovu.“¹⁶ To, da će se sprečiti ulazak voza iz Srbije, izjavio je i Ministar unutrašnji poslova, g. Skender Hyseni, koji je rekao da će se „voz vratiti nazad, neće ući na Kosovu“.¹⁷

Voz ide do Raške, a ne do severa Mitrovice

„Ruski voz“ nije stigao na planirano odredište iz Srbije, i on se zaustavio u Raški, grad u Srbiji koji se nalazi nedaleko od granice sa Kosovom,¹⁸ i nakon stajanja od nekoliko časova, on je vraćen unazad odakle je došao, za Beograd.¹⁹

Posle toga, počela je igra jačeg, t. j. ko je izdao naredbu za zaustavljanje voza, dakle da on ne ulazi na Kosovu. Prvi koji se izjasnio bio je Predsednik Skupštine Kosova, g. Kadri Veseli, koji je preko socijalne mreže *Facebook* izjavio da „Institucije Kosova, poštujući naredbu Predsednika Hashim Thaçi-ja o zastavljanju ulaska srpskog voza na Kosovu, pokazale su istrajnost za očuvanje državnog suvereniteta,“²⁰ pridodavši tako „zasluge“ za neulazak srpskog voza na Kosovu, Predsedniku Thaçi-ju. Takođe, o davanju naređenja za intervenciju Policije Kosova izjasnili su se i Ministar unutrašnjih poslova, g. Skender Hyseni, koji je u Komisiji za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, izjavio da je odluka o

<http://kallxo.com/policia-speciale-perforcohet-ne-veri/>

15 Kallxo.com: Thaçi: Vlasti Kosova treba da zaustave voz, 14/01/2017,

<http://kallxo.com/thaci-autoritetet-e-kosoves-duhet-ta-ndalojne-trenin/>

16 Kallxo.com: Isa Mustafa: Ne bi se dozvolilo da voz uđe na Kosovu, 14/01/2017,

<http://kallxo.com/isa-mustafa-treni-nuk-te-lejohej-te-hynte-ne-kosove/>

17 Top-channel.tv: Hyseni: Srpski voz vratiće se unazad, neće ući na Kosovo, 14/01/2016,

<http://top-channel.tv/lajme/artikull.php?id=345539>

18 Kallxo.com: Voz ne kreć iz Raške, 14/01/2017, <http://kallxo.com/treni-nuk-leviz-nga-rashka/>

19 Rtklive.com: Eskluzivno: Policija Kosova blokira voz, vraća se za Srbiju, 14/01/2017,

<https://www.rtklive.com/sq/news-single.php?ID=128740>

20 Kallxo.com: Veseli: Institucije su pokazale odlučnost, 14/01/2017, <http://kallxo.com/veseli-institutionet-treguan-vendosmeri/>

zaustavljanju voza doneta na sastanku Saveta bezbednosti Kosova, i da je nakon toga, naredbu dao Direktor Policije Kosova, g. Shpend Maxhuni.²¹ Ove izjave ukazuju naklonjenost za oduzimanje „zasluga“ za političke partije, i potcenjivanje vladajućih partnera, koja u suštini stavlja na sumnju institucionalni kapacitet Kosova da se suočava i sa najsloženijim situacijama, s kojima se Kosovo može suočiti ubuduće.

S druge strane, nakon povratka voza iz Raške u Beograd, Premijer Srbije, g. Aleksandar Vučić je direktno optužio Policiju Kosova da je miniralo železnicu kako bi sprečio ukazak voza. On je rekao da je zbog toga voz zaustavljen u Raški²². Ova izjava srpskog premijera Vučića je podržana u jednoj video snimci kada je kružila dan ranije, u kojoj se vide dva maskirana lica postavljajući eksploziv u železničkim šinama.²³ Međutim, to je odmah demantovala Policija Kosova, kada je zamenik Direktora Policije Kosova, g. Besim Hoti, izjavio da su „Policija Kosova i jedinice za otklanjanje bombi kontrolisali šine vozova, nakon izveštavanja o postavljanju eksploziva ... nismo ništa pronašli“. ²⁴ Dotle, u jednoj izjavi za medije, Premijer Srbije je izjavio da je on lično izdao naredbu za zaustavljanje voza u Raški, i njegov povratak u Beogradu, odakle je krenuo.²⁵ Nakon povratka voza počelo je i povlačenje Policije Kosova iz graničnog prelaza Jarinje između Kosova i Srbije.²⁶

Šta više, nekoliko časova nakon svega ovog, po socijalnim mrežama i portalima počelo je prikazivanje video snimaka Specijalne jedinice pevajući patriotske pesme²⁷ i, takođe, fotografija

21 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, 17/01/2017, Rasprava oko stanja bezbednosti u Republici Kosova,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_01_17_11_6801_al.pdf/

22 Kallxo.com: Vučić: Specijalna policija Kosova pokušala da minira železnicu, 14/01/2014, <http://kallxo.com/vuciq-policia-speciale-e-kosoves-tentoi-ta-minoje-hekurudhen/>

23 Botasot.info: Da li se priprema bombardovaje srpskog voza koji je krenuo prema Kosovu?, 14/01/2017, <http://www.botasot.info/aktuale-lajme/639291/a-po-pergatitet-bombardimi-i-trenit-serb-qe-eshte-nisur-drejt-kosoves/>

24 Kallxo.com: Policija: Železnica je kontrolisana radi ekspoloziva, 14/01/2017, <http://kallxo.com/policia-hekurudha-u-kontrollua-per-eksploziv/>

25 Klankosova.tv: Vučić: Voz sam ja zaustavio (VIDEO), 14/01/2017, <http://klankosova.tv/vuciq-trenin-e-ndala-une-video/>

26 Kohavision.tv: Večernje vesti, minut 9:15, 15/01/2017,
<http://www.kohavision.tv/lajmet/1758/lajmet-e-mbremjes/>

27 Youtube.com: Junaci policije ROSU pevajući, nakon zaustavljanja voza na severu Kosova, 14/01/2017,

sa simbolom orla.²⁸ Takvo ponašanje pripadnika Policije Kosova je neodgovorno i u suprotnosti sa državnim karkaterom Kosova, jer naša zemlja nije država samo Albanaca, nego i svih drugih zajednica. Takvim delima, Policija Kosova samo može izgubiti i to malo poverenje kod srpske manjinske zajednice na Kosovu. Šta više, za takvo ponašanje nije sankcionisan nijedan od pripadnika Policije Kosova koji su to uradili. I, najvažnije, istina je da je provokativni voz iz Srbije zaustavljen i nije ušao na Kosovu, ali ostaje jedno nerazjašnjeno pitanje, ono da čiji pritisak je stvarno zaustavio ulazak voza na Kosovu, i uprkos izjavama Vučića institucionalnih vođa Kosova.

Odluka Srbije o puštanju železničke linije iz Beograda za sever Mitrovice dovelo je do podizanja tenzija koji su se mogli završiti i u sukob između Kosova i Srbije.²⁹ Njegovu zabrinutost u vezi sa ovim pitanjem izneo je i američki ambasador na Kosovu, g. Greg Delawie, koji je preko saopštenja izjavio da je „zabrinut oko pitanja voza“ i u ovom slučaju je pozvao „sve stranke da se suzdrže i da ima potrebe za normalizaciju, ne samo za sukobljavanje.“³⁰

S druge strane, Predsednik Srbije, Nikolić je militarizirao politički jezik, izjavljivši da Srbija može poslati i vojsku na Kosovu da bi obranio Srbe.³¹ Na izjavu predsednika Nikolića reagovali su Predsednik i Premijer i Kosova. Predsednik Thaçi je direktno optužio srpskog predsednika da preti ratom i da je to „u suprotnosti sa dijalogom o normalizaciji odnosa i da direktno ugrožava mir na Zapadnom Balkanu“.³² Takođe, i Premijer Kosova je u njegovom reagovanju rekao da „Srbi Kosova su ravnopravni građani“. „Oni nemaju potrebu da ih brani Beograd.³³

<https://www.youtube.com/watch?v=j30gWlp-CdQ/>

28 Botasot.info: Orao sleće na severu, 14/01/2017, <http://www.botasot.info/aktuale-lajme/639552/shqiponja-zbret-ne-veri/>

29 BBC.com: Serbian train sparks escalation in tensions with Kosovo, 14 January 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-38625872>

30 Kallxo.com: Delawie zabrinut zbog voza, poziva na suzdržanost, 14/01/2017/ <http://kallxo.com/delawie-shqetesuar-per-trenin-therret-per-permbajtje/>

31 Kohavision.tv: Večernje vesti, minuta 10, 15/01/2017, <http://www.kohavision.tv/lajmet/1758/lajmet-e-mbremjes/>

32 Kallxo.com: Hashim Thaçi odgovara Tomislavu Nikoliću, 15/01/2017, <http://kallxo.com/hashim-thaci-pergjigjet-tomislav-nikoliqit/>

33 Kalxo.com: Mustafa: Srbe sa Kosova nema potrebe da ih brani Beograd, 15/01/2017, <http://kallxo.com/mustafa-serbet-e-kosoves-ska-nevoje-ti-mbroje-beogradji/>

Tenzije između dvaju zemalja su se stišale nakon napetih sastanaka između Predsednika Thaćija i Premijera Mustafe sa Predsednikom Nikolićem i Premijerom Vučićem, koji se se održali u Briselu uz podsredstvo EU 24.³⁴ i 30.januara 2017.god.³⁵

Parlamentarno nadgledanje

Tokom razdoblja od 15.novembra 2016 do 15.februara 2017.god. Parlamentarna Komisija za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga održala je sedam sastanaka, i to 29.novembra, 7. i 20.decembra 2016.god.; zatim 17. i 24.januara, i 8. i 13.februara 2017.god., kao i jedan sastanak sa delegacijom sa međunarodnim predstavnicima.

Na sastanku 29.novembra 2016.god. izvestili su Valdet Hoxha, zamenik Ministra u Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP), Drita Hoxha, Direktorica za budžet i finansije, Granit Fetahu, iz Departmana javne nabavke u Policiji Kosova i Hamdi Hyseni, iz Uprave za budžet i finansije u Policiji Kosova. Na ovom sastanku razmatran je nacrt budžeta za 2017.godinu za institucije bezbednosti. Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj, osvrnuo se na izveštaje o finansijskim troškovima, izveštaju generalnog revizora, takođe u medijima je izveštavano da je bilo zakašnjenja u isplatama, odlaganje kapitalnih projekata kao i prenos raznih projektata.³⁶

U vezi sa potegnutim pitanjima od strane predsednika Komisije, g. Haradinaja, Valdet Hoxha, zamenik Ministra MUP-a i Drita Hoxha, Direktorica za budžet i finansije, nisu direktno odgovorili pitanjima koja je postavio predsednik Komisije, g. Haradinaj.³⁷ Zamenik Ministra MUP-a, g. Hoxha, istaknuo je da je MUP potrošio 98% budžeta i dодao da ima porast budžeta za pet miliona Euro za 2017.god. U vezi sa budžetom za 2017.god. g. Haradinaj ponovo je zatražio

34 Kallxo.com: Počinje sastanak visokog nivoa u Briselu, <http://kallxo.com/nis-takimi-nivelit-te-larte-ne-bruksel/>, 24 janar 2017

35 Kallxo.com: Na sledećem sastanku u Briselu i Thaći i Nikolić, <http://kallxo.com/ne-takimin-e-radhes-ne-bruksel-edhe-thaci-e-nikolic/>, 30 janar 2017

36 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 41, 29/11/2016,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2016_11_29_11_6748_al.pdf

37 Ibid.

informacije o tome zašto nisu izvršena sredstva 2016.god. što je identifikovano i u izveštaju generalnog revizora.

Dokle, na sastanku Komisije, dana 17.januara 2017.god, pred Komisijom izveštavao je Ministar unutrašnjih poslova, g. Skender Hyseni. Raspravljalo se o bezbednosnom stanju u Republici Kosovo, i u vezi sa pokušajem dolaska „ruskog voza“. Ministar Hyseni istakako je da od dana nagoveštaja i u vezi sa doslaskom voza, MUP i Policija su bili u koordinaciji u vezi sa ovim pitanjem. Takođe, on je dodao da su Premijer i drugi čelnici institucija bezbednosti imali sastanke sa predstavnicima zemalja Kvinta, i da su nagovešteni o merama koja će se preduzeti. Ali, planovi Policije nisu objavljeni.³⁸

Faktički, u vezi sa ovim pitanjem, na dan polaska voza za Kosovo, neki domaći mediji su pisali o „čutanju institucionalnih čelnika“ u vezi sa dolaskom voza.³⁹ Međutim, iz ovog izveštavanja Ministra Hysenija, vidimo da su institucije planirale njihove radnje.⁴⁰

Nako izveštavanja, poslanici koji su članovi Komisije postavili su nekoliko pitanja Ministru Hyseniju Tako, g. Anton Quni je postavio pitanje u vezi sa davanjem naredbe, t. j. ko je izdao naredbu za zaustavljanje voza?⁴¹ Ovo pitanje je postavljeno jer se je u javnosti proširilo verovanje da je Predsednik Kosova, g. Thaçi, naredio Policiji da ne dozvoli ulazak voza.⁴² Međutim, Ministar Hyseni rekao da su ranije preduzete radnje od strane institucija, dakle pre nego se je sastao Savet bezbednosti Kosova, i da je odluka o zaustavljanju voza doneta na tom

38 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 44, 17/01/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_01_17_11_6801_al.pdf

39 Gazetaexpress.com: Thaçi, Mustafa i Veseli čute o vozu iz Srbije, 14/01/2017,

<http://www.gazetaexpress.com/lajme/thaci-mustafa-e-veseli-heshtin-per-trenin-e-serbise-307285/>

40 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 44, 17/01/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_01_17_11_6801_al.pdf

41 Ibid.

42 Kallxo.com: Veseli: Institucije su pokazale odlučnost, 14/01/2017, <http://kallxo.com/veseli-institucionet-treguan-vendosmeri/>

sastanku, ali ipak nije dato nikakvo naređenje, jer narađenja izdaje Direktor Policije.⁴³ Poslanik Komisije iz redova bošnjačke zajednice, g. Qerim Bajrami komentarisao je pretujuću izjavu Predsednika Srbije, koji je rekao „interveniraću ako se ugrozi neki Srbin“, i on je istaknuo da niko ne ugrožava Srbe na Kosovu, jer su oni njeni građani.⁴⁴ Tokom ovog izveštavanja, Ministar Hyseni nije odgovorio na pitanje poslanika, g. Rexhep Selimi, koji je pitao „zašto se ne zabranjuje vozna linija Kraljevo – Mitrovica, da li je ovaj voz licenciran ili ne?“⁴⁵

Dotle, na sastanku Komisije dana 13.februara 2017.god. pred Komisijom su izvestili Shpend Maxhuni, Generalni Direktor Policije Kosova, Rashit Qalaj, Direktor Uprave za Operativu i Muhamet Berisha iz Policije Kosova. Na ovom sastanku razmatrano je i pitanje koje je postavio poslanik Anton Quni na sastanku Komisije 8.februara 2017.god. „oko nekoh pokreta nekolicine uniformisanih pripadnika na severu Kosova, prikazi emitovani i u medijima“.⁴⁶ Ovaj događaj u stvarnosti dogodio se je u avgustu 2016.god. dok je u februaru 2017.god. Radio Televizija Kosova, u emisiji „Udhëve“ („Putevima“) prikazala dokumentarac pod naslovom „Sport ili vojna vežba“, o jednoj organizaciji pod nazivom „Air soft Club Vukovi“, gde je rečeno da se ova organizacija izjašnjava da ima samo sportske namere, ali u stvarnosti izgleda drugačije, jer radnje koje obavljaju ova lica su vojne radnje.⁴⁷ Inače, ovaj događaj je registrovan u opštini Leposavić. Tokom emisije, ali i u zapisniku Komisije, vidi se da pripadnici ove organizacije vrše vežbe vojnog karkatera, da su obuveni vojnim uniformama, i da, takođe, poseduju oružje sa vazduhom, ali koja izgledaju kao stvaarno oružje.⁴⁸

43 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 44, 17/01/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_01_17_11_6801_al.pdf

44 Ibid.

45 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 44, 17/01/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_01_17_11_6801_al.pdf

46 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 46, 08/02/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_02_08_11_6845_al.pdf

47 RTK, emisija Putevima, „SPORT ILI VOJNA VEŽBA“, 03/02/2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=gNxBKyJbBZw>

48 Ibid.

Poslanik Quni zatražio je od Direktora Policije Kosova, g. Maxhunija, razjašnjenje u vezi sa ovim pitanjem. Prema diektoru Policije, radi se o jednoj Aero-Club (Aero-soft) organizaciji, koja je upisana kod organa Kosova, odnosno kod Ministarstva javne uprave (MJU) kao NVO, koka promoviše sportsku disiplinu, i kojom rukovodi Momčilo Aler.⁴⁹ Dotle, poslanik Komisije, g. Nuredin Ibishi, dao je i druge detalje u vezi sa rukovodiocem NVO, Momčilo Aler, o kome je rekao da je bio pripadnik paramilitaraca u Bosni i da je 2011.god. uhvaćen u blizini Zvečana sa oružjem i eksplozivom.⁵⁰ U vezi sa pitanjem g. Ibishija, direktor Policije Kosova, g. Maxhuni, istaknuo je da na osnovu mera koje je preduzela Policija Kosova o verifikaciji njegove kriminalne prošlosti, u sistemu Policije Kosova nema podataka da je on bio u sukobu sa zakonskim postupcima.⁵¹

Međutim, pitanja koja je podignuo poslanik Komisije, g. Nuredin Ibishi, samo lice o kome se govori, Momčilo Aler, je priznao u emisiji „Udhëve“ („Putevima“),⁵² dotle, Direktor Policije, g. Maxhuni istaknuo je da Policija nema informacije, jer ona nije naišla na spremnost srpske strane da daje informacije o licu o kome se govori.⁵³ Takođe, i iz emisije „Udhëve“ („Putevima“), i iz zapisnika izveštavanja shvatamo da na dan kada je obavljena ova „sportska“ vežba sa vojnim karkaterom, bika je prisutna i sama Policija Kosova, jer je organizacija pozvala Policiju za jednu takvu vežbu.⁵⁴ U vezi sa pomenutom organizacijom, Direktor Policije, g. Maxhuni, istaknuo je da je Policija preporučila da se ovom NVO-u oduzme dozvola (licenca).⁵⁵ U vezi sa ovim pitanjem vidimo da je MJU, dana 13.februara 2017.god. donelo odluku o suspenziji delovanja organizacije „Airsoft Club Vukovi“.⁵⁶

49 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 46, 08/02/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_02_08_11_6845_al.pdf

50 Ibid.

51 Ibid.

52 RTK, emisija Putevima, „SPORT ILI VOJNA VEŽBA“, 03/02/2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=gNxBKyJbBZw> (od 7 minute)

53 Skupština Kosova: Zapisnik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga, Sastanak br. 46, 08/02/2017,

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/proc_2017_02_08_11_6845_al.pdf

54 Ibid.

55 Ibid.

56 Gazetaexpress.com: Ovi su razlozi suspenzije srpske organizacije (Dokument), 18/02/2017,

<http://www.gazetaexpress.com/lajme/keto-jane-arsyet-e-pezullimit-te-organizates-serbe-dokument-326381/>

2. NADGLEDANJE SEKTORA KOSOVSKIH BEZBEDNOSNIH SNAGA

Uvod

Tokom razdoblja od decembra 2016. do marta. 2017.god. Sektor Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) karkaterizovali su nekoliko ključnih izjava međunarodnih i domaćih aktera o njenoj budućnosti. Najpre, izjave novog američkog Sekretara obrane, James Mattis-a o Kosovu i KBS-u u zasedanju pred američkim Senatom, zatim Rezolucija Skupštine kosova o preobražaju KBS u Oružane snage Kosova (OSK), posete na kosovu i izjave o preobražaju KBS u OSK Generalnog sekretara NATO-a, Jens Stoltenberg-a i Vrhovnog komandanta Savezničkih snaga u Evropi, generala Curtis M. Scaparotti, kao i protivrečne izjave koje su date tokom ovog razdoblja od strane nekih ključnih kosovskih rukovodioca u vezi sa preobražajem KBS u OSK.

Izjava novog Sekretara Odbrane SAD, James Mattis u vezi sa Kosovom i KBS

Tokom četvoromesečnog razdoblja od prošlog broja Observera, bivši Predsednik SAD-a, Barack Obama, završio je mandat, i na ovom položaju došao je novi Predsednik, Donald Trump. Imajući u vidu jedan celi sklop izjava Predsednika Trump-a tokom njegove izborne kampanje, u mnogim zemljama stvorena je nesigurnost u vezi sa politikama koje će ubuduće slediti nova američka administracija. Takva nesigurnost stvorena je i na Kosovu, i pre svega u vezi sa izjavama Predsednika Trump-a koja su nagoveštavala promenu stava SAD-a prema NATO-u. Međutim, te nesigurnosti su uklonjene nakon odgovora koje je 12. januara 2017.god. dao izabrani Predsednik SAD-a o položaju Sekretara odbrane SAD-a, James Mattis (koji je kasnije imenovan na tom položaju, koji zadatak i obavlja sada) na zasedanju pred američkim Senatom.

Dva od drugih pitanja koja su postavljena novom Sekretaru Mattis-u bila su u vezi sa Kosovom, i u jednom od njegovih dva odgovora on je govorio i o KBS-u.⁵⁷ Postavljeno pitanje bilo je:

⁵⁷ Ova dva pitanja koja se tiču Kosova i dati odgovori na njih mogu se naći u:

„Otprilike 650 vojnika Sjedinjenih Država ostaju na Balkanu kao deo Snaga Kosova (KFOR) koji su stacionirani na Kosovu 1999.god. i sada to osoblje sa sastoji od 4.600 pripadnika iz 30 zemalja. Koje su glavne linije napora koje mislite da se traže da bi se dalje smanjilo ili otklonilo prisustvo SAD i NATO-a na Kosovu?“ Odgovor Sekretara Mattis-a bio je: „Kosovo je primer onoga šta se događa kada se međunarodna zajednica, vođena od Amerike, posvećuje zaštiti njenih interesa i vrednosti. Uopšteno, ja bih preporučio smanjenja koja su u skladu sa bezbednosnim stanjem na terenu, ali ja vidim da sada KFOR ostaje ključna snaga za obezbeđivanje stabilnosti u regionu. Šta više, pre nego što bi bilo razumno da se vojno prisustvo SAD smanji, *Bezbednosna snaga Kosova treba da preuzme mandat da rukovodi bezbednost zemlje i teritorijalnu odbranu, izmena koja bi tražila ustavne izmene uz parlamentarnu podršku.*“⁵⁸

Pošto ovaj odgovor izražava politiku nove američke administracije prema Kosovu u vezi sa ovim pitanjem, razumljivo je kratko tumačenje njene implikacije i značenja. Da bi se to uradilo, treba isticati neke od elemenata ovog odgovora:

Kao prvo, iz pitanja se podrazumeva nga pyetja nënkuptohet namera za smanjenje ili povlačenje i trupa SAD-a, i onih iz NATO-a, sa kosova ('Koji su ... napori ... da sa smanji ili otkloni prisustvo SAD i NATO na Kosovu?').

Kao drugo, iz odgovora sa vidi da ovo povlačenje SAD i NATO-a, iako bi u međuvremenu bilo poželjno, može se izvršiti samo tada kada se stvore okolnosti koje bi omogućile očuvanje stabilnosti i nakon smanjenja ili povlačenja međunarodnog vojnog prisustva na Kosovu.

I, kao treće, zapazuje se da 'preuzimanje mandata od strane KBS da rukovodi bezbednost zemlje i teritorijalnu odbranu' (što znači njegov preobražaj u vojsku), je korak ka stvaranju te stabilnosti koja bi se mogla održati i sa skraćenim vojnim prisutvom (ili povlačenjem) SAD-a i NATO-a, jer ovo preuzimanje mandata od KBS-a bi se izvršilo sa „ustavnim izmenama uz parlamentarnu podršku.“

<https://xk.usembassy.gov/secretary-of-defense-mattis-responds-to-questions-on-kosovo/>

dok tekst cele rasprave je u:

https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Mattis%20APQ%20Responses_01-12-17.pdf

⁵⁸ Ibid.

Drugim rečima, kašnjenje u stvaranju Oružanih snaga Kosova, SAD ne smatra kao prioritni problem tokom stvaranja vojske Kosova. Primarni problem je očvanje regionalne stabilnosti i nakon povlačenja KFOR-a i stvaranja Oružanih snaga Kosova (OSK). Proizlazi – i to je najvažnije u kreiranju politike na Kosovu – da najbolji način, i možda jedini, za stvaranje Vojske Kosova jeste usredsređenost na to da stvaranje ove vojske ima za ishod porast stabilnosti i bezbednosti u zemlji. SAD i NATO ne žure u stvaranju OSK, ne zato što su se 'predale' pred zahtevima Srbije da se ne stvori OSK, većato što žele da se preobražaj dogodi (izvrši) u okviru politike koja bi povećala stabilnost na Kosovu. Zbog toga, samo usredsređenjem u očuvanju ove stabilnosti tokom preobražaja KBS u OSK, Kosovo će biti u skladu priritetnim ciljevima, kao SAD-a, tako i NATO-a, i stvorice stanje gde može računati na njihovu punu podršku za ovaj preobražaj. Bila koja usredsređenost u stvaranju Vojske Kosova samo radi njenog stvaranja samo može otežati, i vrlo je moguć, da onemogući njen stvaranje za dugo vremena.

Rezolucija Skupštine Kosova o preobražaju KBS u OSK

Dana 14. februara 2017. god. Skupština Republike Kosova usvojila je Rezoluciju o preobražaju KBS u OSK.⁵⁹ Inicijativu za ovu Rezoluciju dao je poslanik Daut Haradinaj iz AAK, koji je ujedno i predsednik Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje KBS-a. Ova Rezolucija ovlašćuje Vladu da koordinira i prosledi u Skupštini Strategiju o preobražaju KBS u OSK. Takođe, tu se izražava privrženost Skupštine Kosova, Vlade i drugih institucija za integrisanje u NATO, tako da se, stoga, podnosi zahtev za usklađivanje napora za preobražaj uz NATO i SAD.⁶⁰

Inače, ova Rezolucija predstavlja napor za izlazak iz pat-pozicije u kojoj su zastao procesi preobražaja KBS. Interesantno je da je i tokom glasanja ove Rezolucije bilo teških reči u Skupštini, kao produžetak sada već predugih svađa između vlati i opozicije. G. Daut Haradinaj, koji je pokrenuo inicijativu za Rezoluciju, tokom sednice Skupštine se izrazio da „bez obzira da ima dosta toga o čemu se ne slažem sa ovom koalicijom, spremni smo da podržimo u svakom

⁵⁹ http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2017_02_20_Rezoluta_nr_010_per_FSK.pdf

⁶⁰ Ibid.

trenutku preobražaj KBS u OSK.⁶¹ Takođe, „Daut Haradinaj je rekao da je Hashim Thaçi prevarant. Ako bi on želio, Vojska bi se stvorila 2013.god.“⁶² G. Daut Haradinaj je slična mišljenja nastavio da izražava i u nekoliko intervjuja koje je dao sledećih dana. Tako, u intervjuu koji je dao u RTV 21, dana 24.februara, on je izjavio da vojska ne pripada jednom političkom subjektu, i da „ako postoji politička volja pitanje preobražaja KBS u OSK može se završiti tokom dana.“⁶³ I, kasnije, on je ponovio: „Ako postoji politička volja, Predsednik može pozvati sednicu i to će proći tokom jednog dana.“⁶⁴

Ovde ostaje nejasna jedna činjenica: Ako se u Rezoluciji o KBS-u, koju je inicirao sam g. Daut Haradinaj, kaže da „Skupština Kosova, Vlada Kosova i drugi institucionalni mehanizmi [treba] da koordiniraju zalaganja za usklađivanje zajedničkih napora sa NATO-om i SAD-om ...“⁶⁵, onda kako bi se postiglo da se ovo „koordinacija zalaganja“ i „usklađivanje zajedničkih napora sa NATO-om i SAD-om“ izvrši tokom jednog dana.

Posete visokih predstavnika NATO na Kosovu

Tokom proteklih četiri meseca Kosovo su posetili dva najviša predstavnika NATO-a, Generalni sekretar NATO-a, Jens Stoltenberg i Vrhovni komandanti Savezničkih snaga, general Curtis M. Scaparroti. Oboje su na konferencijama za štampu, govorili i o KBS-u, i dali su skoro slične izjave.

Tako je, Sekretar Stoltenberg, na konferenciji za štampu 2.februara, o KBS-u rekao da NATO ne odlučuje o ovoj strukturi, nego da odlučuje samo Kosovo.⁶⁶ „NATO je posvećen prema očuvanju stabilnosti na Kosovu. Mi ne odlučujemo o ovoj strukturi, nego odlučuje samo Kosovo.“⁶⁷ Kasnije, on je dodao da „Stabilnost Balkana je od kritičnog značaja za NATO. Bezbednost u ovom

⁶¹ <http://www.preshevajone.com/kalon-rezoluta-per-ushtrine-e-kosoves-ishalla-se-ka-fatin-e-rezolutave-tjera/>

⁶² Ibid.

⁶³ <http://fax.al/read/article/14037387/haradinaj-transformimi-i-fsk-se-mund-te-kaloje-brenda-nje-dite>

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Rezolucija o KBS-u.

http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2017_02_20_Rezoluta_nr_010_per_FSK.pdf

⁶⁶ <http://www.gazetaexpress.com/lajme/stoltenberg-kosova-vendos-per-ushtrine-jo-nato-318091/>

⁶⁷ Ibid.

regionu je značajno za stabilnost. KFOR-i je najduža misija. Zainteresovani smo da ojačamo domaće kapacitete i da takođe podržimo KBS u okviru *aktuelne misije*.⁶⁸

Dotle, general Scaparotti, na konferenciji za štampu 21. februara rekao je da „preobražaj KBS u armiju je pravo Kosova, ali prema njemu, KBS i u ovom obliku je profesionalna i sposobna da nastavi posao na osnovu mandata kojeg ima.“⁶⁹ Zatim, je dodao da „Najveća opasnost koja preti Kosovu, prema njemu, je da se ono udalji sa puta Rezolucije 1244 i da odustane od dijaloga.“⁷⁰ On je ponovio reči Sekretara NATO-a, Jens Stoltenberga, da stabilnost Balkana igra ključnu ulogu za stabilnost Evrope.⁷¹

I u ovim izjavama Sekretara Stoltenberga i Generala Scaparotti-ja, isto kao i u analiziranim odgovorima američkog Sekretara odbrane, Mattisa, u međuvremenu kada se ambicije Kosova o preobražaju KBS-a u vojsku vide kao potpuno razumne i kao unutrašnje pitanje Kosova, ističe se potreba da ovaj preobražaj bude u skladu sa neophodnošću očuvanja stabilnosti u regionu. Ponovo treba istaći da najbolji način, možda i jedini, da Kosovo stvori svoju vojsku jeste usredsređenost u ispunjavanju oba ovih ciljeva: i cilja Kosova da preobrazi KBS u vojsku, i cilja SAD, NATO i međunarodne zajednice za očuvanje stabilnosti Balkana tokom ovog preobražaja.

Protivurečnosti u izjavama zvaničnika Kosova za preobražaj KBS

Tokom razdoblja decembar.2016 – mart.2017, neki od najviših zvaničnika institucija Kosova dali su protivrečne izjave u vezi sa KBS-om i procesom njenog preobražaja u OSK.

Tako, na primer, novine „Fjala“ u članku pod naslovom „Poruke najviših čelnika NATO-a o KBS-u shvatile suse drugčije na Kosovu“, izveštavaju o nesuglasicama između izjavama šefa poslanika LDK, Ismeta Beqirija i bivšeg komandanta KBS, Generala Kadri Kastratija, u vezi sa izjavama

⁶⁸ Ibid; naglasak u kurzivu je dodat.

⁶⁹ <http://fax.al/read/article/14010340/nato-le-ne-duart-e-kosovareve-formimin-e-ushtrise>

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

Generalnog sekretara NATO-a, Jens Stoltenberga i Vrhovnog komandanta Savezničkih snaga za Kosovo, Generala Curtis M. Scaparroti.⁷² Jao što je gore navedeno, oba ova visoka gosta „isticali su da je budućnost KBS unutrašnje pitanje zvanične Prištine i da će nezavisno od toga, KFOR, prema njima, nastaviti da doprinese stabilnosti u regionu.“⁷³ Međutim, poslanik Begiri instistira da mu je „od amerikanaca otvoreno rečeno da KBS ne može da bude vojska bez saglasnosti Srba i bez ustavnih promena, u suprotnom, prema njemu, ugrožava se povlačenjem KFOR-a sa Kosova.“⁷⁴

S druge strane, bivši komandant KBS, General Kastrati, poruke najviših čelnika NATO-a tumači drugačije. General Kastrati je rekao da „je sam pripremao strategiju o preobražaju KBS 2014.god. istaknuo je da postoji plan B za budućnost ove snage.“⁷⁵

Bilo kjk bi bilo, protivrečnosti u izjavama visokih zvaničnika Kosova su veoma problematične kada to daju Premijer Kosova i Ministar KBS-a, s jedne strane, i Predsenik Kosova, s druge strane. Tako, u članku u „GazetaExpress“, „Ministri KBS-a: Vojsku nećemo stvoriti jednostrano“,⁷⁶ od 28.februar, Ministar KBS-a, g. Haki Demolli kaže da „sam Ustav Kosova, koji poslanicima srpske zajednice daje pravo dvostrukog glasa, bez kojeg se ne mogu izvršiti ustavne promene, je sačinjen u koordinaciji i u saradnji sa međunarodnim faktorom.“ Iz toga, prema Ministru Demolijui, „rešenje za preobražaj KBS-a u Oružane snage Kosova, treba pronaći u saradnji sa međunarodnim faktorom.“⁷⁷ Na kraju, Ministar Demolli kaže da „Mi ni nak oji način ne treba da preduzmemos neku unilateralnu odluku, ali svakako sve naše radnje treba do koordiniramo sa međunarodnim faktorom i kada su zajedno sa njima pronađena rešenja o mnogim problemima razne prirode, verujem da ćemo pronaći rešenje i u ovoj situaciji gde smo, odnosno i za pitanje koja se tiče preobražaja KBS u OSK.“⁷⁸

⁷² Vidi: <http://fax.al/read/article/14026333/mesazhet-e-krereve-te-larte-te-nato-s-per-fsk-ne-u-kuptuan-ndryshe-ne-kosove>

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Vidi: <http://fax.al/read/article/14066344/ministri-i-fsk-se-ushtrine-nuk-do-ta-bejme-njeanshem>

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

Slično je izjavio i Premijer Kosova, g. Isa Mustafa. U članku „Mustafa: Listom srpskom diriguje Srbija, imamo podršku NATO-a za KBS“, u „Gazeta Monitor“ 16.februara,⁷⁹ Premijer Mustafa „govorio je o pretvaranju KBS u Vojsku, o kojoj je reako da će se u skoroj budućnosti ovo pitanje biti rešeno.“ On je istaknuo da je volja poslanika dovoljna da se stvori Vojska Kosova. Takođe, on je istaknuo i to da „Vlada Kosova ima međunarodnu podršku za proces vojske.“⁸⁰

Međutim, ove izjave Premijera Mustafe i Ministra Demollija, o podršci saradnje sa međunarodnim saveznicima tokom procesa preobražaja KBS u OSK, su u potpunoj suprotnosti sa izjavama Predsednika Kosova, g. Hashim Thaçi, u intervjuu Predsednika koji je dao za RTV Dukagjini u okviru emisije „Personale“ („Lično“). Prema izveštavanju „OralInfo“, u članku od 16.februara „Thaçi: Parlament je stavio u zabludi građane Kosova“,⁸¹ u pomenutom intervjuu za RTV Dukagjini, Predsednik je rekao da on nije zadovoljan Rezolucijom koju je usvojila Skupština Kosova o izmeni Misije KBS u Vojsku, i da je Skupština trebala da direktno zatraži osnivanje vojske: „Mislim da je Skupština Kosova stavila u zabludi građane Kosova. Trebala je da uputi osnovanje vojske a ne da govori o koordiniranju sa međunarodnom zajednicom. Mi smo koordinisani sa njima već 17 godina.“⁸²

U međuvremenu, ambicija Predsednika Thaçi-ja za preobražaj KBS-a u vojsku što brže je to moguće je veoma otvorena, njegova kritka prema preporuci „da se koordinira sa međunarodnom zajednicom“ takođe stavlja građane u zabludi, i možda još više, jer u vremenu kada Predsednik govori o tome da koordiniranje sa međunarodnom zajednicom nije potrebno, on to čini u potpunom nedostatku koordiniranja sa Premijerom zemlje i Ministrom odgovarajućeg resora. Šta više, eventualni ulazak Kosova u procesu preobražaja KBS-a bez podrške SAD i NATO samo može oštetiti ovaj proces i može dovesti do slabljenja odnosa sa pristalicama naše zemlje.

⁷⁹ Vidi: <http://fax.al/read/article/13965420/mustafa-lista-serbe-po-dirigohet-nga-serbia-e-kemi-mbeshtetjen-e-nato-s-per-fsk-n>

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Shih: <http://fax.al/read/article/13962609/thaci-parlamenti-i-ka-vene-ne-lajhitje-qytetaret-e-kosoves>

⁸² Ibid.

Parlamentarno nadgledanje

Tokom zadnjih četiri meseca, Parlamentarne Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje KBS-a održala je tri sednice, na kojima su razmatrana pitanja u vezi sa KBS-om – ti sastanci su održani 29.novembra 2016, kao i 24.januara i 8.februara 2017.godine.

Na sastanku od 29.novembra 2017.god,⁸³ kojim je predsedavaao Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj, bili su prisutni i izveštavali su i Ministar KBS, g. Haki Demolli i Generalni sekretar u Ministarstvu KBS-a, g. Shkëlzen Syla.

Ministar Demolli u početku je govorio o budžetskim pitanjima za KBS. On je istaknuo da se planiranje budžeta oslanja na tri glavna segmenta: Dugoročni razvojni plan 2017 - 2026, srednjoročni plan 2017 - 2019, i Analizu Strateškog pregleda Sektora bezbednosti. On je dodao da je dugoročni plan urađen konsultujući se sa američkoim timom podrške DIR, i da isti sadrži sveukupnu cenu troškova za stvaranje punih operativnih kapaciteta Oružanih snaga za desetogodišnje razdoblje, i da je predviđeni budžet 811 miliona € (Euro). Takođe, planirani budžet za 2017.god. je 51 milion €. Što se tiče kapitalnih projekata u vrednosti više od jedan milion €, on je rekao da su za 2017.god. predviđena četiri takva projekta.

Zatim su članovi Komisije postavili pitanja u vezi sa ovim izveštavanjem i, među ostalim, o tome da li je bilo budžetskih zahteva koji nisu imali podršku Ministarstva finansija (Zafir Berisha), da li je razmatrana mogućnost da se budžetska pitanja razmatraju u Komisiji pre nego što budu u nacrtu zakona o budžetu, i da li ima budžetskih zahteva koja bi mogla podržati Komisija (Nuredin Ibishi), koji budžetski zahtevi su se mogli izmeniti od strane Ministarstva finansija (Ganimete Musliu), i to da li postoji neka procena u vezi sa vojskama u regionu i gde su rangirane KBS što se tiče budžeta (Anton Quni).

⁸³ Vidi web stranicu Skupštine Kosova sa transkriptima sastanaka Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga: <http://kuvendikosoves.org/?cid=1,110,130>.

Ministar Demolli je odgovorio da je zatraženi budžet za KBS za 2017.god. bio 54 miliona €, i da 3 miliona nisu data jer još nije doneta politička odluka o preobražaju KBS u Oružane, i to pod uslovom da imamo porast budžeta za 2018. i 2019.god. On je takođe podvukao da se rok od deset godina za dostizanje punih operativnih kapaciteta Oružanih snaga može skratiti ako se pruže prikladna finansijska sredstva.

Inače, Generalni sekretar u Ministarstvu KBS-a, Shkëlzen Syla, u vezi sa načinima trošenja sredstava istaknuo je da svi podneti zahtevi za 2017.god. koji su ostali bez finansijske podrške, biće preneseni za 2018. i 2019.god. Sekretar Syla naglasio je da prema politikama Vlade i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) dozvoljava se porast sredstava za kapitalne investicije i zatražuje se sniženje troškova za robu, usluge i komunalne troškove, a što je bilo dobrodošlo za KBS. Sekretar Syla govorio je i o pitanima donacija koje uzima Ministarstvo i KBS, zatim o pitanjima revizije, kao i onima o imovini objekata koje koristi KBS.

Takođe, sekretar Syla je rekao da, što se tiče ugovora više od jedan milion €, treba se smatrati da dok se nacrt zakona o budžetu usvoji u Skupštini, to se smatra kao potrošeno, i da ako bude izmene ovog budžeta, Komisija će biti obaveštена o tome. Inače, pitanje koje postavio član Komisije, Nuredin Ibishi, u najvećem delu ostao je bez odgovora.

Na kraju, Ministar Demolli, upitan od strane poslanika g. Nuredina Ibishija o Nacrtu zakona o preobražaju KBS-a u Oružane snage, rekao je da je Nacrt zakona o tome sada već dostavljen u Vladi zajedno sa ustavnim amandmanima i da sada to pitanje ostaje kod glasanja od strane Liste srpske.

Razmatrana pitanja u vezi sa KBS-om, na drugom sastanku Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje KBS-a, održanom 24.januara 2017.god.⁸⁴ uglavnom su se ticala preobražaja KBS u OSK. Na početku, Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj, istaknuo je da dok se ne mogu izvršiti ustavne promene što se tiče pitanja KBS-a, on predlaže izmenu Zakona o

⁸⁴ Ibid.

Kosovskim bezbednosnim snagama, što bi promenilo Misiju KBS-a, jer pitanje preobražaja, kao što se vidi, i za još neko vreme biće talac Liste srpske. Izmene Zakona o KBS-u daće joj pune kapacitete i to, prema g. Haradinaju, treba učiniti u koordinaciji sa Vladom Kosova, NATO-m i KFOR-om. On je zatražio od članova Komisije da ovo pitanje razmatraju i sa šefovima parlamentarnih grupa, kako bi se izašlo sa zajedničkim stavom.

Slično mišljenje imao je i član Komisije, poslanik g. Rexhep Selimi, koji je rekao da dok se ne mogu izvršiti potrebne ustavne promene zbog prepreka koje čini jedna parlamentarne grupa (Lista srpska), može se izvršiti promena misije preko izmene zakona. On je istaknuo da Ustav Republike Kosova ne zabranjuje da se KBS još više podrži, da ona ima veći budžet, više opreme, više vojnika i više naoružanja.

Član Komisije, poslanik g. Anton Quni, nije se suprotstavio ideji dvaju gore navedenih poslanika, članova Komisije, već je istaknuo da što se tiče alternative da se ovo pitanje reši preko izmene Zakona o KBS-u, treba uvideti smetnje za to, procenjujući kao potrebnim saradnju sa svim domaćim i međunarodnim institucijama. On je takođe istakao da je dobro da sa ovaj proces ne pretvori u takmičenje ko će uzeti zasluge za pozitivni rezultat, procenjujući da ovaj proces treba početi i završiti uspešno, tako da, na kraju, pozdravimo Oružane snage Kosova na paradi.

Član Komisije, g. Fatmir Shurdhaj, rekao je da smatra pozitivno pronalaženje modifikacije o për përshtatjen i izmeni misije KBS-a izmenom zakona, i da to ostane do trenutka kada će se izmeniti Ustav, gde će ubuduće i u Ustavu figurirati kao Oružane snage Kosova, i rekao je da to treba učiniti u koordinaciji sa međunarodnim faktorom i Severnoatlantskim savezom.

Na kraju, poslanik i član Komisije, g. Nuredin Ibishi rekao je da preobražaj KBS-a u Oružane snage Kosova, izmenom zakona je potrebno rešenje zbog nastalih okolnosti i da to treba učiniti u koordinaciji sa međunarodnim civilnim i vojnim prisustvom.

Glavno pitanje u vezi sa KBS-om koje je raspravljano na sastanku Komisije 8.februara 2017.god.⁸⁵ bilo je ono o predloženoj raspravi od strane Predsednika Komisije na plenarnoj sednici dan doscnije, u vezi sa preobražajem KBS-a u Oružane snage, kao i ono o potpisima za ovu raspravu članova Komisije. Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj rekao je da cilj ove rasprave nije da se remeti javnost, nego da se Vladi da hitnost za rešavanje ovog problema kojeg nije rešila do sada. Dotle, član Komisije, g. Rexhep Selimi rekao je da je u većini pitanja Komisija reagovala za jedinstvo, i rekao je da je iznenaden zbog nedostatka potpisa od strane nekih članova Komisije o zahtevu Predsednika za raspravu. Zatim je on procenio da na sledećoj sednici pripada Komisiji da imamo isti stav. Član Komisije, Zafir Berisha, rekao je da nedostatak potpisa je posledica značajnih poseta van zemlje i zatražio je da sa rasprave izađemo sa jednom idejom, t. j. da zatraži da se pitanje preobražaja KBS u Oružane snage obavi konkretnim koracima, prema planu B.

S druge strane, član Komisije, gđa. Ganimete Musliu rekla je da se je osećala očajnom nakon čitanja izjava članova komisije, gde se kaže da su članovi iz vladajućih partija protiv rasprave. Ona je dodala da je bilo nesmisleno kada ju je pozvala asistentkinja Parlamentarne grupe AAK da potpiše poduzetu inicijativu od strane Komisije za unutrašnje poslove, bezbednost i nadgledanje KBS-a, dok u međuvremenu, ona kao potpredsednica Komisije o ovome nije bila informisana. U vezi s time, Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj rekao je da što se tiče inicijative za raspravu, to je proizlazilo od zadnjeg susreta sa Ministrom KBS-a, ali i iz prethodnih susreta, i da je imala mnoge susrete i sa Premijerom, Ministrom i Komandantom KBS. On je takođe rekao da je vršen pritisak da bi se potpisi povukli, i da je o tome telefonirao Ministru KBS-a sa zahtevom da se rasprava odloži za kasnije.

Član Komisije , g. Nuredin Ibishi rekao je da nije doneta formalna odluka da bi opozvala rasprava u Komisiji, i da još nisu sazreli uslovi za političku raspravu, jer nije tumačen Ustav da bi se videlo da li postoji takva mogućnost, kao i drugi aspekti u vezi sa civilnim i vojnim prisustvom. Dotle, član Komisije, g. Fatmir Shurdhaj, rekao je da je na sastanku sa Ministrom KBS-a i

⁸⁵ Ibid.

Komandantom KBS-a složio da se iscrpe sve mogućnosti u Komisiji tako da se ne ošteti proces, i dodao je da nije raspravljen sa svim zajednicama da ih ubedimo da će u budućnosti KBS biti institucija svih građana. On je takođ pročenio da nije dobro da se stvaranje vojske pokušava preko partijskih zastava.

Na dalje, Predsednik Komisije, g. Daut Haradinaj je rekao da Pravilnik Skupštine omogućava organizovanje i pozivanje rasprave, i da kao Predsednik Komisije ima to pravo, kao i da ako neko ima primedbe na proceduru, u zahtevu nije pominjano AAK. Nakon toga, ponovo je uzeo reč g. Fatmir Shurdhaj, koji je rekao da komisija nije donela konačnu odluku o raspravi, da je potrebna prethodna rasprava i da smatra da bi trrebalo, kao Komisija, da se razgovara sa predstavnicima Liste srpske, kasnije je pomenuo i raspravu kao iscrpljenost rasprave sa međunarodnim faktorom. Član Komisije, g. Rexhep Selimi rekao je da je u redu da se održi prethodna rasprava, ali da je mesto za to Skupština, i dodao je da je iznenađen zbog nedostatka jedinstva, i to da je predlog prihvaćen od strane Ministra KBS-a i Komandanta KBS-a. Član Komisije, gđa. Ganimete Musliu rekla je da dokle se poziva za jedinstvo treba imati takve radnje, i da što se tiče procedure, zahtev za raspravu treba učiniti preko koordinacione kancelarije osoblja za podršku Komisije, ponavljajući da ona ne prihvata da potpisuje dokumente od strane asistenata niti jedne parlamentarne grupe. Član Komisije g. Zafir Berisha istaknuo je da se ne slažsa stavom nekih članova Komisije, dodajući da je PDK ona koja nije unapredila proces preobražaja KBS-a u Oružane snage, jer to nije logika stvaranja države. Na kraju, član Komisije g. Nuredin Ibishi je istaknuo da misija KBS i organogram KBS-a nisu ustavne kategorije, dokle, što se tiče mogućnosti slanja ovog zakona, nakon njenog usvajanja, u Ustavnom sudu, nije primljen neki izveštaj, i zbog toga on je zatražio da treba imati tumačenje i o ovom pitanju.

3. NADGLEDANJE SEKTORA OBAVEŠTAJNE SLUŽBE

Uvod

Tokom razdoblja novembar 2016. – mart 2017.god. sektor obaveštajne službe na Kosovu okarakterizovala su dva događaja koja mogu imati značajan uticaj za budućnost Obaveštajne agencije Kosova (OAK). Jedna se tiče ostavke Direktora OAK, Agrona Selimaja, kao i imenovanju novog direktora, Dritona Gashi-ja, dok je drugi bio medijalno izveštavanje o mogućim finansijskim neregularnostima i zloupotrebama unutar OAK-a.

Ostavka i imenovanje novog direktora OAK

2017.godina počela je jednim događajem sa mogućnošću destabilizacije za Kosovo, i uzrok je bio „ruski voz“ sa nacionalističkim natpisima koji bi krenuo iz Beograda za Mitrovicu. Ovaj voz je završio putovanje u gradu Raška u Srbiji, ne stižeći da uđe na Kosovu.⁸⁶

U međuvremenu, javno mnenje na Kosovu još je bilo usredsređeno na potencijalne opasnosti koja su pretila državi Kosovo, pismo ostavke Direktora OAK, Agrona Selimaja, upućeno visokim čelnicima države bio je neočekivan događaj za javno mnenje i šire.⁸⁷ Spekulisalo se da će ostavka Direktora OAK biti popraćena i sa eventualnom ostavkom Generalnog inspektora OAK, g. Shkëlzena Sopjanija, zbog medijskih izveštavanja oko zloupotreba u ovoj instituciji.⁸⁸ Ipak, tako nešto se nije dogodilo, i g. Sopjani i dalje nastavlja da obavlja ovaj zadatak.

⁸⁶ „Priština zaustavlja srpski voz, Vučić optužuje Prištinu da vrši ‘ratne igre’“, <http://www.evropaelire.org/a/28233077.html>

⁸⁷ „Zahtev za oslobođanje od dužnosti“, <http://www.aki-rks.org/Doreheqja.pdf>

⁸⁸ „Red ostavki u OAK-u: Očekuje se uklanjanje inspektora Shkëlzena Sopjania“, <http://www.insajderi.com/vale-doreheqesh-ne-aki-pritet-largimi-inspektorit-shkelzen-sopjani/>

Ipak, ostavka Direktora OAK, Agrona Selimaja, koja dolazi posle manje od dve godine od njegovog imenovanja na ovom položaju,⁸⁹ nije bio jedan akt bez presadan, jer je 16.januara 2015.god. bivši Direktor OAK, Bashkim Smakaj, takođe dao ostavku na ovoj funkciji, nakon provedenih šest godina na čelu ove institucije.⁹⁰ Reagovanja u vezi sa ostavkom g. Selimaja sa položaja bila su različita, jer on nije obelodanio razloge ovog akta. Članovi Komisije za nadgledanje OAK-a izjavili su da niko nije znao za ostavku Direktora OAK do trenutka kada je on obelodanio njegov odlazak. Dotle, zamenik predsednika Komisije g. Rrustem Berisha, rekao je da je iznenađen ostavkom Direktora, Predsednik Komisije, g. Haxhi Shala, se izrazio da Komisija nije primila zvanični dokument o ostavci Direktora OAK, dodavši da ostavka nije došla u podobnom političkom trenutku za Kosovo. Šta više, izrazivši svoju neubeđenost oko pisma ostavke g. Selimaja, g. Shala je rako da „[...] veruje da će sada već bivši Direktor OAK, dati njegova objašnjenja oko ostavke. Nisu objašnjenja ono što je on dao u pismu. I Predsednik treba da kaže istinu zašto je dao ostavku Direktor OAK-a [ako ne kaže] onda ću [ja] u veoma kratkom vremenu kazati informacije koje imam u vezi sa ovim pitanjem. Očekujem da će g. Agron Selimaj objasniti javnosti zašto je sada dao ostavku“.⁹¹ Nezavisno od ove izjave, Predsednik Komisije za nadgledanje OAK-a, g. Haxhi Shala, do sada nije dao niti jednu drugu javnu izjavu o ovom pitanju.

Dotle, prema izveštavanju nekih medija na Kosovu, razlog ostavke g. Selimaja sa njegove zvanične funkcije jeste nedostatak informacija o događajima na severu, gde prema anonimnim izvorima, OAK nije dao dovoljne upozoravajuće informacije Vladu i Predsedniku u vezi sa srpskim vozom koji je imao uvredljive i provokativne poruke za državu Kosova.⁹² Neki mediji su čak izvestili da je ovu ostavku Direktora OAK zatražio sam Predsednik Kosova.⁹³

⁸⁹ „Agron Selimaj imenjuje se direktorom OAK-a“, <http://kallxo.com/agron-selimaj-emerohet-drejtor-i-aki-se/>

⁹⁰ „Direktori OAK koji su dali ostavke“, <http://www.insajderi.com/drejtoret-e-dorehequr-te-aki-se/>

⁹¹ „Haxhi Shala kaže da je šef OAK-a dao ostavku zbog pritiska“, <http://telegrafi.com/haxhi-shala-thote-se-shefi-aki-se-dha-doreheqje-per-shkak-te-presionit/>

⁹² „Izveštaj KTV o ostavci Agrona Selimaja od položaja prvog u OAK-u [video]“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=154009>

⁹³ „Ekskluzivno: Šef OAK-a nije dao ostavku, to mu je tražio Hashim Thaçi“, <http://gazetablic.com/ekskluzive-shefi-aki-se-nuk-dha-doreheqje-ate-ia-kerkoi-hashim-thaci/>

Nakon nekoliko dana, na osnovu Člana 84 (21) i Člana 94 (8) Ustava Republike Kosova, kao i Člana 5 (3 i 5) Zakona br. 03/L-063 o OAK-u, Predsednik Thaçi i Premijer Mustafa doneli su odluku o imenovanju g. Driton Gashi za Direktora OAK.⁹⁴ Na osnovu njegove javne biografije,⁹⁵ Driton Gashi je bio član predsedništva ogranka PDK u Prištini, i zatim je bio politički savetnik bivšeg Ministra unutrašnjih poslova, g. Zenuna Pajaziti-ja, i takođe je bio zamenik direktora za kvalitativna istraživanja javnog mnenja u Centru za političke studije, centar koji je stvoren od strane Demokratske partije kosova (PDK) u vremenu kada je bila u opoziciji, i delovala je u okviru Kancelarije predsednika partije, g. Hashim Thaçi.⁹⁶

Dotle, prema izveštajima domaćih medija, nad novim direktorom OAK, g. Dritona Gashi-ja, postoji optužba, koju je tužioc povukao par dana pre njegovog imenovanja kao šefa OAK-a. Rukovodioc jedne od divizija MUP-a, g. Luan Ismajli, podneo je krivičnu prijavu protiv Dritona Gashi-ja za zloupotrebu položaja, gde se kaže da je Driton Gashi prekršio zakonska ovlašćenja sa položaja Generalnog sekretara MUP-a, postavivši na niži položaj g. Luan Ismajli-ja, dok je Odeljenje za teška krivična dela u Prištini, u maju 2016.god. podigao optužnicu protiv njega. Prema optužnici, Luan Ismajli tvrdi da je on degradiran sa položaja pošto ga je optuženi, Driton Gashi smatrao kao njegovog političkog protiv kandidata. U međuvremenu, Luan Ismajli se vratio na svoj položaj, ali je Sud pronašao da je optuženi, Driton Gashi, u svojstvu službenog lica, iskoristio svoj zvanični položaj, prekoračivši nadležnosti, u nameri da ošteti službenika MUP-a u vezi sa zaposlenjem, stoji u optužnici.⁹⁷

Prvo sudsko ročište je određeno da se održi u decembru 2016.god. ali tome nisu prisustvovali niti sudija, niti optuženi Driton Gashi. Dotle, medijski izvori su shvatili da je u februaru, uoči objavljivanja njegovog imenovanja kao Direktora OAK, tužioc odustao od optužnice protiv njega.⁹⁸

⁹⁴ „Aktivnosti Predsednika, br. 39”, <http://www.president-ksgov.net/?page=1,6,4733#.WLkzllUrLbg>

⁹⁵ Zvanična biografija direktora OAK-a, Driton Gashi“, <http://www.aki-rks.org/agron.html>

⁹⁶ „Hashim Thaç je bio šef novom direktoru OAK-a i pre 13 godina“, <http://www.insajderi.com/drejtori-ri-aki-se-e-kishte-shef-hashim-thacin-edhe-pa-13-vjetesh/>

⁹⁷ „Novo imenovani direktor OAK-a bio je pod optužbom“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=155954>

⁹⁸ „Novo imenovani direktor OAK-a bio je pod optužbom“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=155954>

Ostavka g. Agrona Selimaja i imenovanje Dritona Gashi-ja sa petogodišnjim mandatom kao Direktor OAK,⁹⁹ iako neočekivana, s obzirom na iskustvo iz prošlosti ove institucije, nisu bili nepoznati razvoj, jer je i ranije bivši direktor ove institucije, g. Bashkim Smakaj, dao ostavku na ovaj način.

Povezana prošlost sa političkim partijama, odnosno PDK-om, iako decidivno nije zabranjeno prema Zakonu o OAK-u, nije dobro prihvaćeno od javnog mnenja, jer se očekuje da Direktor OAK treba da bude lice koje je nezavisno od mogućih partijskih uticaja tokom vršenja njegove funkcije. Takođe, optužnica od koje je tužioc odustao pre njegovog imenovanja kao šefa OAK-a, još na početku mandata je stvorilo izraziti skepticizam u javnom mnenju oko kredibiliteta i nezavisnosti sadašnjeg Direktora OAK, što uz činjenicu potpune netransparentnosti OAK-a, može dovesti do daljnog opadanja poverenja građana u ovu vitalnu instituciju bezbednosti Kosova.

Ostavka Direktora OAK-a je iznela na videlo i neka neuređena pitanja koja nisu predviđena zakonskim okvirom Kosova. Oba dva bivša direktora OAK-a, iako odlukom Vlade primaju platu za jednu godinu nakon završetka njihovih mandata,¹⁰⁰ trenutno su nezaposleni, jer bivši čelnici OAK, zbog senzitivne funkcije koju su vršili u prošlosti, koja im mnogo ograničava mogućnosti njihovog angažovanja u nedržavnom sektoru, jesu u veoma teškom i povredljivom položaju.

Sumnjive koruptivne afere i finansijske neregularnosti u OAK

U septembru 2016.god. tri službenika Departmana revizije OAK-a poslali su Premijeru Isa Mustafa pismo kojom su ga informisali o nekim finansijskim neregularnostima unutar OAK-a. Prema ovom pismu, evidentirani nalazi iz revizije nisu bili u celini obuhvaćeni u finansijskim

⁹⁹ Član 5, stav 5.5 Zakona o Obaveštajnoj agenciji Kosova, str. 4, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2538>

¹⁰⁰ Odluka sednice Vlade Republike Kosova,

http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Vendimet_e_Mbledhjes_se_59_te_te_Qeverise_se_Republikes_se_Kosoves_2015.pdf

izveštajima kada su oni poslati u Vladi. Rečeno je da su službenici imali pritisak u 2015.god. da uklone dva sa izveštaja revizije: kupovinu mobilnih telefona za menadžerske položaje kao i popravak i servisiranje blindiranih vozila.¹⁰¹

U prvom slučaju, prema izvešaju unutrašnje revizije, OAK je 2015.god. uplatio 12.612⁶⁰ euro. Procedura kupovine je obavljena samo sa jednim ekonomskim operatorom „prilagodivši tehničke specifikacije jedne određene marke bez davanja relevantnih obrazloženja“. U pismu službenika rečeno je da je potraživačka jedinica izvršila prilagođavanje kriterijuma samo za jednog operatora i jednu telefonsku marku, i da nisu sakupljene ponude od drugih ekonomskih operatora. „Konkretno, tehničke specifikacije su prilagođene marki „iPhone 6S“, a obrazloženje kupovine bilo je motivisanje i olakšavanje posla za službenike, kojima su namenjena“, rečeno je decidivno u ovom pismu. U tom pismu, koju su služenici Departmana revizije OAK poslali Premijeru, takođe je rečeno da službenici koji su opremljeni ovim telefonima nije im dozvoljeno da ih ponesu sa sobom na radnom mestu, tako da kupovina nije opravdala službeno predstavljenu nameru.¹⁰²

U drugom sluču, tender o popravci blindiranih vozila je dato kompaniji „Makcar u vrednosti od 12.133,³⁷ euro (kompanija koja je u vlasništvu sinova Premijera), koja cena je procenjena većem od realne vrednosti. Ovaj tender je dat nezakonito pošto nisu primljene tri ponude, kako se predviđa Zakonom o javnoj nabavci.¹⁰³ Osim toga, prema revizoru, u vremenu uzimanja tendera, kompanija „Makcar“ nije bila ovlašćena od strane BMW-a izvrši popravke.¹⁰⁴

Jedan drugi nalaz u vezi sa neregularnostima unutar OAK-a, prema nacrtu izveštaja (ne javan) 2015.god. tumačenog u medijima, bio je da OAK nije platio poreze i doprinose za naknade koje

¹⁰¹ „OAK podešava tehničke specifičnosti u tenderu za kupovinu iPhone 6S“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=154128>

¹⁰² „OAK podešava tehničke specifičnosti u tenderu za kupovinu iPhone 6S“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=154128>

¹⁰³ Zakon br. 04/L-042 o javnoj nabavci, <https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2772>

¹⁰⁴ „Sumnjivi korupcijski odnos između države i sinova premijera“, <http://www.insajderi.com/hulumtime/marredhenia-e-dyshuar-korruptive-mes-shtetit-dhe-djemve-te-kryeministrat/>

su isplaćene službenicima OAK-a.¹⁰⁵ Prema izveštajima, neisplaćeni iznosi za penzijski doprinos i porez su u visini od 48.389,⁵¹ Euro, što nije u skladu sa Zakonom o porezu na lične dohotke¹⁰⁶ i Zakonom o penzijskim fondovima Kosova.¹⁰⁷

Jedno drugo pitanje jeste da je u nacrtu izveštaja predviđena i isplata subvencija i transfera, gde je konstatovano da je vršeno bez zakonske osnove. Tokom analiziranja troškova iz kategorije subvencija i transfera, revizori su pronašli da u 12 slučaja, i u visini od 244.750,⁰⁰ Euro, subvencije i transferi su korišteni za isplatu naknada (bonusa) u nedostatku kriterijuma i procedura koja uređuju način realizovanja ovih isplata, što nije u skladu sa Zakonom o budžetu Kosova.¹⁰⁸

Prema članu 10, paragraf 10.4 Zakona o OAK-u, iako odgovornost Genaeralnog inspektora obuhvata finansijske revizije aktivnosti OAK-a, ova odgovornost ne podrazumeva mogući pritisak koji se može izvršiti nad članovima odabralih komisija, kao u gore pomenutim slučajevima. Čak i obrazloženje (zasnovano na pismu službenika koji je poslat Premijeru) da je tender trebalo dati braći Mustafa, kako bi „popravio odnose sa Premijerom“ bilo bi flagrantno zloupotrebljavanje zvaničnog položaja na štetu javnog, institucionalnog i držvnog interesa.

Takođe, prema Zakonu o javnoj nabavci, da bi se obezbedila dovoljna konkurentnost, traži se da se najmanje tri kvalifikovana ekonomski operatora obuhvate u ponudi javne službe¹⁰⁹ i to navodno nije ispoštovano u tenderima OAK za mobilne telefone i za popravku blindiranih vozila. O ovome nije dato nijedno služeno pojašnjenje od strane relevantnih institucija da bi se evidentiralo moguć korektnost sa dokumentovanim činjenicama.

U trećem slučaju, gde sa kaže da OAK nije platio poreze i doprinose za naknade, kao i da su izvršene uplate subvencija i transfera, iako prema Zakonu o OAK-u, član 19, paragraf 19.4,

¹⁰⁵ „OAK nije uplatio poreze i doprinose za naknade svojih zaposlenih“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=154184>

¹⁰⁶ Zakon br. 05/L-028 o porezu na lične dohotke, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11014>

¹⁰⁷ Zakon br. 04/L-101 o penzijskim fondovima Kosova, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2815>

¹⁰⁸ „OAK nije uplatio poreze i doprinose za naknade svojih zaposlenih“, <http://archive.koha.net/?id=27&l=154184>

¹⁰⁹ Član 84, stav 4 Zakona o javnoj nabavci, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2772>

ovlašćene dodatne uplate se određuju u isplaćuju u skladu sa definisanim procedurama sa prikladnim zakonom na snazi i podzakonskim aktima Vlade, prema gore citiranim medijima (Koha i Insajder), ove finansijske aktivnosti nisu izvršene u skladu sa Zakonom o porezu na lične dohotke, Zakonom o penzijskim fondovima Kosova i Zakonom o budžetu Kosova.

I uprkos medijskim izveštavanjima o mogućim gore navedenim neregularnostima u OAK-u, Predsednik parlamentarne Komisije za nadgledanje OAK-a, g. Haxhi Shala, u odvijanom sa KIPRED-om¹¹⁰ izjavio je da oba dva slučaja tendera, onom o mobilnim telefonima i onom o servisiranju blindiranih vozila, tokom realizovane posete članova komisije za nadgledanje OAK, nije evidentirano neko eventualno zakonsko kršenje.¹¹¹

Kao što možemo videti iz svih gore pomenutih slučaja, moguće finansijske neregularnosti unutar OAK-a ne tiču se aktivnostima koje imaju veliki značaj za bezbednost zemlje i institucija (znači, ne sadrže tajne / klasifikovane informacije) - one su tehničke aktivnosti koje su veoma jasno uređne za određenim aktivnostima.

Na osnovu dokumenata i zvaničnog komuniciranja sa relevantnim institucijama od strane obavešajnog sektora, sva tri gore pomenuta slučaja imaju jedan zajednički imenik: netransparentnost. Opšta netransparentnost, i posebno ona finansijska, OAK-a o aktivnostima koja nisu klasifikovana ili koja nisu državna tajna (i gore navedeni slučajevi su takvi), otkrivaju moguće probleme zloupotrebe vlasti, finansijske zloupotrebe javnog novca, ili i nesporazuma od strane javnog mnenja i šire zbog nekomuniciranja i neinformisanja oko eventualnih slučaja koja se tiču OAK-a. OAK ili pak Komisija za nadgledanje OAK-a ni u jednom slučaju nisu uvideli za neophodno da objasne i komuniciraju sa javnim mnenjem, što bi pomoglo veoma mnogo u poboljšanju imidža i kredibiliteta ove institucije.

¹¹⁰ Intervju sa Predsednikom parlamentarne Komisije za nadgledanje OAK-a, Haxhi Shala, 6.mart 2017.

¹¹¹ Parlamentarna Komisija za nadgledanje OAK-a, na osnovu zakonskog mandata kojeg ima prema članu 36, stav 36.6 Zakona o OAK-u¹¹¹, treba da preduzme radnje kako bi rešavao probleme koji se prikazuju preko unutrašnje revizije u OAK-u.

Oko ovog problema i komuniciranja sa javnošću, na uvodnom sastanku Komisije za nadgledanje OAK-a sa novim direktorom OAK-a,¹¹² prema g. Shala, Komisija je pružila spremnost da pomogne proces transparentnosti OAK-a, što je jedan više nego neophodan korak za budućost ove institucije.

Parlamentarno nadgledanje

U razdoblju novembar 2016. – februar 2017.god. parlamentarna Komisija za nadgledanje OAK-a sastala se je tri puta.¹¹³

Dana 20.januara 2017.god. prema dnevnom redu objavljenom na zvaničnoj web stranici Skupštine Kosova, izveštavao je Direktor OAK-a, g. Agron Selimaj. Oko ovog izveštavanja nije dato niti jedno saopštenje za javnost od strane Predsednika Komisije, ili nekog od njenih članova. Na sastanku održanom 25.januara 2017.god. na dnevnom redu je bilo usvajanje godišnjeg izveštaja rada Komisije za 2016.god. kao i usvajanje plana rada Komisije za 2017.god. Dotle, u zadnjoj sednici u ovom razdoblju, održanom 24.februara 2017.god. na dnevnom redu je pisalo samo „sledeća pitanja“, bez nekog dodatnog objašnjenja, potvrdivši da ova institucija nastavlja da bude i dalje zatvorena prema medijima i javnom mnenju.

¹¹² Sastanci, Komisija za nadgledanje OAK-a, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,110,131>

¹¹³ Sastanci, Komisija za nadgledanje OAK-a, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,110,131>

Od „krhkog detanta“ do sveobuhvatne normalizacije odnosa: Izgradnja mera poverenja u oblasti bezbednosti između Kosova i Srbije

Uvod

Kosovo i Srbija imaju više od 20-godišnju istoriju pregovora s jedna-drugom, koje su održane u raznim formatima posredovanja i predstavljanja. Pregovori između strana imale su zanimljivu putanju, one su u početku odvijane za normalizaciju sistema obrazovanja na Kosovu u uslovima srpske vladavine, zatim o samoupravi Kosova za vreme rata, o njenom finalnom statusu u uslovima mira i neprijateljstva, i sada se odvijaju o normalizaciji odnosa između njih, u uslovima krhkog detanta koji s vremenom na vreme prate visoke međusobne tenzije.

Prvi pregovori između strana bili su oni o normalizaciji pbrazpvnog sistema, koji su odvijani 1996.god. uz posredovanje Sant Egidija. Kao rezultat tih pregovora, 1.septembra 1996.god. postignut je sporazum između lideršipa strana, koji je poznat kao Sporazum Rugova – Milošević, kojeg je podržala i Generalna skupština OUN-a Rezolucijom 51/111, dana 12.decembra 1996.god., koja je prihvatile sporazum i pozvala da se isti sprovodi. Ipak, sporazum nije sproveden od srpske strane, i za posledicu tokom jedne godine stanje je eskaliralo u oružani sukob.

Međutim, i uprkos pregovorima u nastavku tokom gotovo jedne decenije, uz posredovanje velikih sila i OUN-a, Kosovo i Srbija nikada nisu postigle neki sporazum. U februaru. 1999.god. strane su pregovarale u Rambouillet-u, uz posredovanje Kontakt grupe (SAD, Rusija, Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Italija), kom prilikom je Priština 15.marta 1999.god. potpisala „Sporazum o miru i samoupravi na Kosovu“, kojeg je u međuvremenu Beograd odbio, i kao posledica počela je intervencija NATO-a koja je okončana povlačenjem Srbije sa Kosova i uspostavljanjem KFOR-a i Uprave OUN-a na Kosovu. Dalje, dve strane su pregovarale više od godinu dana (od februara 2006 do marta 2007) u Bečunë, uz posredovanje Specijalnog izaslanika OUN-a, bivšeg predsednika Ahtisaari, koji je izradio nacrt Sveobuhvatnog Predloga o Rešavanju Statusa Kosova (Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement) i ponovo,

kao u Rambouillet-u, kodovska strana je to prihvatile, dokle ona srpska ga je odbila. Tom prilikom treba istaknuti da su pregovori u Beču bili prvi pregovori između Kosova i Srbije koji su odvijani u stanju mira i nerepresija , i to zbog jake prisutnosti na Kosovu misije rukovođene od strane NATO-a. Kosovo je proglašilo nezavisnost 17.februara 2008.god. uzevši kao osnovu za njeno državno uređenje predlog bivšeg predsednika Ahtisaari-ja, međutim Srbija to nije prihvatile i odbila ga je gotovo sa svim sredstvima, sem onih vojnih. Odnosi između Kosova i Srbije *de facto* i dalje ostaju na stanju „neomogućenog rata“ zbog nametnutog mira od strane NATO-a, i bez recipročnih mera izgradnje poverenja.

Nakon potvrđivanja proglašenja nezavisnosti Kosova od strane Međunarodnog suda pravde, savetodavnim, objavljenom u julu 2010.god. i Rezolucijom Generalne skupštine OUN od 9.septembra 2010.god., posredovanje rešavanja sporova između Kosova i Srbije je prebačeno iz okvira OUN-a i Kontakt grupe u okvir Evropske zajednice, preko kojeg je Rusija izašla izvan pregovaračkog stola, dok su u međuvremenu oni iz pozadine podržani od strane SAD-a.

Potpognuti dijalog od EU je počeo 8.marta 2011.god. početno sa „tehničkim dijalogom“, i kasnije i onim političkim, a koji su rezultirali prvim Sporazumom o normalizaciji odnosa između Prištine i Beograda u aprilu 2014.god. i sa više od 15 tehničkih sporazuma, većina kojih nisu sprovedena u celini ili imaju velike zaostatke. Šta više, ovaj dijalog je povezan procesom integracije u EU obaju zemalja, odnosno uslovljavanjima nad Srbijom u Poglavlju 35 *Acquis Communitaire* i nad Kosovom u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Ipak, postignuti sporazumi u Briselu su prvi s kojima su se složili Kosova i Srbija. Osim toga što je ovim procesom postignut fragilni detant između Kosova i Srbije, to je istovremeno služilo i kao proces izgradnje uzajamnog poverenja, i sporazumi su sprovedeni na osnovi dobre volje strana. Ovom prilikom ne treba zaboraviti da uslovljavanja o dijalogu, povezana procesom integrisanja strana u EU, su služile Briselu, ne samo da igra ulogu podržioca, nego i da ujednom bude katalizator izgradnje mera poverenja između stranaka, i uprkos tenzijama koja su pratila proces dijaloga.

Međutim, nagla eskalacija tenzija između Kosova i Srbije, uz krizu „ruskog voza“ i militarizacijom političkog diskursa u Beogradu i Prištini, stavilo je na znanje krhkost ovog procesa dijaloga. Upravo događaji oko „ruskog voza“ istakli su činjenicu da će potpuna normalizacija odnosa između dve zemlje biti nemoguća ako one prethodno nemaju sređene i funkcionalne mere poverenja u oblasti odbrane i bezbednosti, kao što je do sada i bio slučaj.

Kako bi tretirali potrebu izgradnje mere poverenja u oblasti bezbednosti, kao i njihov format, najpre ćemo tretirati doktrinar konfrontacija politika odbrane i bezbednosti Srbije sa Kosovom, kao i vojne kapacitete koje su, u suštini, ključi problem za sveobuhvatnu normalizaciju odnosa između njih.

Doktrinarni sukob između Kosova i Srbije u oblasti odbrane i bezbednosti

Dijalog između Kosova i Srbije, podržan od strane EU, uticao je za postepenu deescalaciju odnosa između dve zemlje, i uprkos povremenih tenzija, koje su dostigle svoj vrhunac sa „ruskim vozom“. Međutim, u suštini, problem je mnogo dubljiji, i to upravo zbog doktrinarnog sukobljavanja u oblasti odbrane i bezbednosti između dve zemlje, koja je jedna nevidljiva brana procesa dijaloga koja može ozbiljno ugroziti normalizaciju, ne samo njihovih odnosa, nego i regionalnu bezbednost.

Strategija nacionalne bezbednosti Srbije (oktobar 2009), smatra da „iako je opasnost ponovnog izbjivanja drugih ratova i oružanih sukoba u regionu Jugoistočne Evrope smanjen“, on nije isključen, dok je u međuvremenu Kosovo tretrirano kao jedan „veoma poseban problem“ „seperatističkih težnji u regionu“¹¹⁴ i imenovan je kao „glavna/najveća opasnost“¹¹⁵ za njenu bezbednost, obuhvativši tu i Kosovske bezbednosne snage koja se smatra direktnom pretnjom nad „postojećom regionalnom strukturu kontrole naoružanja, koja ugrožava ravnotežu u

¹¹⁴ Ministry of Defence of the Republic of Serbia, „National Security Strategy of the Republic of Serbia“, Belgrade, October 2009. str. 6.

¹¹⁵ Ibid., str. 8, str. 10.

regioni“. Šta više, Kosoo se smatra kao „regionalna kolevka“ terorizma, organizovanog kriminala i trgovine narkotika, oružja i ljudskih bića“. ¹¹⁶ Isti opisi o Kosovu i njeno projektovanje kao najveća pretnja za bebednost je upotrebljena i u „Beloj knjizi zaštite Republike Srbije“. ¹¹⁷

Osim toga, Srbija je jedina zemlja u regionu koja teži da iskoristi odstupanje (deterrence) za zaštitu svojih odbrambenih interesa od opasnosti i pretnji koja ih mogu izazvati,¹¹⁸ obuhvativši tu i terorizam i separatizam. U vezi s time, određivanje bezbednosnih pretnji od strane Srbije je veoma problematično, imajući na vidu da se Kosovo, kao i KBS, smatraju kao separatistička, teroristička i vojna pretnja.¹¹⁹ Stoga, nezavisno od toga da li metodologija koja se može iskoristiti za zaštitno planiranje može odvesti u planiranje koja se zasniva na kapacitete, pretnje ili scenarije,¹²⁰ ono što je gore rečeno nameće pretpostavku da Srbija već ima planirane aktivnosti protiv Kosova u nepredviđenim situacijama. Projektovanje Kosova kao toliko veliku bezbednosnu opasnost je jasan dokaz u vezi sa bezbednosnim i odbrambenim ciljevima Beograda nasuprot Prištine, koja i nakon šest godina od početka pregovora, uz posredovanje EU, ostale su neromenjene.

S druge strane, Vlada Kosova je u njenom Strateškom razmatranju sektora bezbednosti (2014), zanemarila ove činjenice. Šta više, ona smatra da je „ublažavanje i normalizacija odnosa između Republike Kosova i Srbije počelo i nastavlja se u duhu nesukobljavanja i evropske integracije“, ¹²¹ dok u međuvremenu ubrzano prepostavlja promenu celokupnu politiku Beograda nad Kosovom. Slično sa Vladom Kosova, u vezi sa ovim politikama Beograda, nije bilo nikakvih reagvanja, niti od EU, a niti od NATO-a. Zanemarivanje ovog problema nije potrebni za njeno rešavanje, nezavisno od prisustva NATO-a na Kosovu i njenog mandata za očuvanje mira.¹²²

¹¹⁶ Ibid., str. 7.

¹¹⁷ „White Paper on Defence of Republic of Serbia“, Ministry of Defence of Serbia, Belgrade, 2010.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Vidi Tabelu: Pretnje bezbednosti – stubovi za Srbiju.

¹²⁰ Za daljnja objašnjenja oko planiranja odbrane na osnovu kapaciteta, pretnji i scenarija, vidi: NATO Handbook on Long Term Defence Planning, RTO/NATO, St. Joseph Print Group Inc., Ottawa, Canada , April 2003.

¹²¹ Analiza Strategic Environment Review of the Republic of Kosovo, mart 2014, str. 16. http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Analysis_of_Strategic_Security_Sector_Review_of_RKS_060314.pdf.

¹²² Lulzim Peci, „Kosovo in the Security and Defense Context of the Western Balkans“, KIPRED, 2015.

Ako pažljivo vidimo činjenice i brojke, vidi se veoma jasno da je planirani budžet bezbednosti / odbrane Kosova, u svim aspektima neuporediv sa onim od Srbije.¹²³ Budžet odbrane Srbije je u 2016.g. imao pad na odnosu od 2015.g. ali za 2017.g. on je zabeležio visoki porast u odnosu na 2016.g. i to u vrednosti od 135.09 miliona €, pa sada ovaj budžet ima vrednost od 608.06 miliona €. Šta više, tokom 5 - 6 budućih godina Srbija je planirala da kupuje 10 ratnih aviona MIG 29, u vrednosti od 185 milion €¹²⁴. Dotle, s druge strane, budžet bezbednosti / odbrane Kosova za 2017.g. u poređenju sa 2016.g. je zabeležio simboličan porast od 5.53 miliona €, pa sada ovaj budžet ima totalnu vrednost od 51.03 miliona €.¹²⁵ Takođe, budžet odbrane po glavi stanovnika u Srbiji za 2017.g. je u vrednosti od 84.8 €, dokle onaj Kosova je 27.9 €.

BUDŽETI ODBRANE						
Država	2015		2016		2017	
	Budžet odbrane (milion €)	Budžet odbrane per capita (€)	Budžet odbrane (milion €)	Budžet odbrane per capita (€)	Budžet odbrane (milion €)	Budžet odbrane per capita (€)
Kosovo	44.00	23,67	45.50	24,47	51.03	27.9
Srbija	501.14	69,95	472.97	66.02	608.06	84.8

Neproporcionalnost između kosova i Srbije je isti i što se tiče vojnih kapaciteta. Dotel KBS ima 2.500 lica kao aktivno osoblje, i 800 rezervista, i gotovo ništa osim lakog naoružanja, Vojska Srbije ima aktivno osoblje od 28.150 lica, zajedno sa 50.150 kao rezervu, i neuporedivo jače naoružanje.¹²⁶ Kada se uzima u obzir činjenica da se planira da Oružane Snage Kosova imaju 5000 pripadnika kao aktivno osoblje i 3.200 pripadnika u rezervi, kao i mnogo manje naoružanje nego Srbija, jasno se vidi da osnivanje OSK neće imati neki izraziti uticaj u regionalnom vojnem balansiranju.

¹²³ The Government of the Republic of Serbia, "Fiscal Strategy for 2014 with Projections for 2015 and 2016", Belgrade, 2013. P. 61 and The Law on the Budget of the Republic of Serbia for the year 2017, <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/zakoni/2016/budzet%202017/Zakon%20o%20budzetu%202017.pdf>.

¹²⁴ Mobilizira se Srbija, daje 185 miliona euro za borbene avione, Gazeta Express, 22.februar 2016, <http://www.gazetaexpress.com/lajme/mobilizohet-serbia-ndan-185-milione-euro-per-aeroplane-luftarak-328474/>

¹²⁵ Ministry of Finance of the Republic of Kosovo, „Budget of Kosovo 2014-2016”, Prishtina, December, 2013, i Zakon o Budžetu Republike Kosova za 2017.godinu, <http://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/DC67BF47-157C-4802-9837-976CBBDE9F5B.pdf>

¹²⁶ Vidi tabelu: Vojne sposobnosti. Izvor: The International Institute for Strategic Studies, „The Military Balance 2014“, 2nd revised edition, London, 2014.

VOJNE SPOSOBNOSTI					
Država	Stanovništvo	Aktivne snage	Rezervne snage	Glavne kopnene jedinice	Glvne vazduhoplovne jedinice
Kosovo	1,859,203	2,500	800		
Srbija	7,243,007	28,150	50,150	Specijalne snage 1 bgd SF (1 btn CT, 1 btn kom, 1 btn prsh, 1 btn logj) Manevrisajuće Mehanizovana 1 bgd (prva) (1 btn tk, 2 btn mek kmb, 1 btn kmb, 1 btn art SP, 1 btn MRL, 1 btn AD, 1 btn inxh, 1 btn logj) 3 bgd (druga, treća & i četvrta) (1 btn tk, 2 btn mek kmb, 2 btn kmb, 1 btn art SP, 1 btn MRL, 1 btn AD, 1 btn inxh, 1btn log) Borbena podrška 1 bgd art (mešovita) (4 btn art, 1 btn MRL, 1 btn prkr) 2 btn prkr mostovni 1 btn NBC 1 btn spec int 2 btn MP	Borbene 1 skdr sa MiG-21 bis Fishbed; MiG-29 Fulcrum Borbene / Kopneni napad 1 skdr sa G-4 Super Galeb*; J-22 Orao; Isr; 2 flt sa IJ-22 Orao 1*; MiG -21R Fishbed H* Transport 1 skdr me An-26; Do-28; Yak-40 (Jak-40); 1 PA-34 Seneca V Obuka 1 skdr sa G-4 Super Galeb* (mete/kopneni napad); SA341/342 Gazelle; Utva-75 (osnovne mete) Ofanzivni helikopteri 1 skdr me SeA341/342L Gazelle; (HN-42/45); Mi-24 Hind Transportni helikopteri 2 skdr sa Mi Hip; Mi-17 Hip H Protivavionska odbrana 1 bde (5bn) 2msl, 3SP msl) sa S-125 Neva (SA-3 Goa); 2K12 Kub (SA-6 Gainful); 9K32 Strela-2 (SA-7 Grail); 9K310 Igla - 1 (SAP-16 Gimlet) 2 btn radar (za upozoravanje i rano izveštavanje) Borbena podrška 1 spec int Borbena podrška 1 btn

U tim okolnostima „doktrinarnog sukoba“ i razlike vojnog balansa između Prištine i Beograda, jasno je da bezbednost Kosova potpuno zavisi od prisustva KFOR-a, koji ima potpuni mandat da deluje protiv Srbije u slučaju kršenja Vojo-Tehničkog Sporazuma od 9.juna 1999.god. koji zabranjuje bilo kakvo prisustvo bezbednosnih snaga Beograda na teritoriji Kosova¹²⁷.

S druge strane, paradoksalno, i sama Srbija vidi prisustvo KFOR-a na Kosovu kao neophodno za obezbeđivanje zaštite srpske zajednice.¹²⁸ Zbog toga, u tim okolnostima, vojno prisustvo NATO na Kosovu ostaje ključno za stabilnost i bezbednost Kosova i regionala, i to, u stvari, je pokazatelj nedostatka istajne spoljne i unutrašnje besbednosti zemlje.

¹²⁷ Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, 9 June 1999, <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>.

¹²⁸ Vučić: NATO potreban da čuva naš narod na Kosovu, 16.februar 2016, Vesti.rs, <http://www.vesti.rs/NATO/Vucic-NATO-potreban-da-cuva-nas-narod-na-Kosovu.html>

Kao sažetak, jedina spoljna pretnja za Kosovo dolazi od neprijateljskih politika Srbije u oblasti odbrane i bezbednosti, koja njenim vojnim snagama daju politički pravac. Zato, teško je verovati da Beograd nema vojno planiranje za nepredviđene situacije protiv Kosova. U stvari, jasno je da Kosovo ne predstavlja, bilo sada, bilo u nekoj predviđenoj budućnosti, neku vojnu pretnju za Srbiju, nezavisno od „bezbednosti“ ovog nepostojećeg pitanja od strane Beograda, što u suštini jeste doslednost kontinuiteta agresivne politike Beograda prema državnosti Kosova.

Zato je evidentno da sveobuhvatna normalizacija odnosa između Kosova i Srbije nije moguća, dotle dok, sjedne strane, Beograd ima na snazi agresivne politike odbrane i bezbednosti nad Kosovom, i sdruge strane, vojna bezbednost Kosova, i to ekskluzivno u odnosa sa Srbijom, zavisi od prisustva odvraćanja NATO-a.

Šta dalje: Od doktrinarnog sukoba do izgradnje mera poverenja u oblasti odbrane i bezbednosti

Srbija, u skladu sa njenom politikom nepriznavanja, kako je i gore elaborirano, projektovala je Kosovo kao glavnu pretnju bezbednosti u gotovo svim aspektima, obuhvativši tu i vojni aspekt. S druge strane, Kosovo je formalno – ali takođe i nerealno – odlučilo da Srbiju ne smatra kao takvu. Ovo političko rešenje Kosova moglo bi biti rezultat: (a) mišljenja vođenom željama, (b) pružene zaštite od strane KFOR / NATO, koja briše postojeći strah, ili (c) datim predlozima od nekih zapadnih vlada koja podržavaju pretvaranje (preobražaj) Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) u Oružane Snage Kosova (OAK). Međutim, ovo rešenje ne rešava problem samo po sebi, nezavisno od „krhkog detanta“ između Kosova i Srbije, koji je rezultat potpomognutog dijaloga od Evropske unije.¹²⁹

S druge strane, Kosovo kao nezavisna i suverena država ima potpuno pravo da ima svoje oružane snage. Ipak, nezavisno od toga što je preobražaj KBS u OSK pokrenula Vlada Kosova,

¹²⁹ Lulzim Peci, „Kosovo in the Security and Defense Context of the Western Balkans“, KIPRED, 2015, str. 68.

Skupština Kosova nije izvršila neophodne ustavne promene za formalizaciju ove ambicije. Dotične promene Ustava Kosova zavise od podrške ne-većinskih zajednica zastupljenih u Skupštini, obuhvativši tu i kvalifikovanu većinu predstavnika srpske zajednice. Teško je poverovati da će predstavnici srpske zajednice glasati za takve ustavne promene bez podrške iz Srbije. Ovako, formalizacija preobražaja KBS u OSK, u stvari, ostaje taoc spremnosti Beograda i pritiska SAD i ključnih zemalja EU nad njom da ne ometa ovaj preobražaj.

Glavni razlog protivljenja Srbije za stvaranje oružanih snaga Kosova i njenih napora da tretiraju Kosovo kao veliku pretnju, stoji u održavanju nada Beograda o mogućem propadanju državnosti Kosova, kao i na održavanju strateškog partnerstva sa Rusijom, koja nije u korist konsolidovanja Balkana i integrisanja njenih zemalja, posebno u NATO, ali i u EU. Bilo kako bilo, Srbija, na kraju krajeva, mora da napravi izbor između Brisela i Moskve, i to će svakako imati svoju cenu.

Međutim, s druge strane, iako na prvi pogled to može biti paradokslano, konsolidovanje arhitekture bezbednosti Kosova u suštini je u interesu Srbije, ako ona teži da održi kurs evropskih integracija.

Kao provo, pošto će to otvoriti put da Kosovo izgradi odnose partnerstva sa NATO-m, koja će, na dalje, omogućiti razvijanje OSK pod vođstvom NATO-a. Kao zemlja koja teži učlanjivanje u NATO, Kosovo na ovaj način neće imati niti teorijske šanse da izgradi neku pretujuću vojsku, ili da preduzme bilo koje neprijateljske radnje protiv Beograda.

Kao drugo, učešće lokalnih Srba u multietničkim oružanim snagama Kosova stvorice poverenje pripadnika srpske zajednice u ove snage. Takođe, oficiri srpske zajednice trebaće učestvovati u odbrambenom planiranju i nezamislivo je da će se oni složiti sa bilo kojim planiranjem, ili da će se ubediti da sprovedu bilo koje naredbe, u slučaju da bi one bile neprijateljske prema Srbiji.

Kao treće, preko odbrambene saradnje sa Kosovom Srbija, kao članica Partnerstva za Mir (PzM) i kao zemlja koja teži da se integriše u mehanizmima Evropske politike bezbednosti i odbrane, treba dati svoj doprinos za zatvaranje poslednjeg poglavља bezbednosti i stabilnosti na Zapadnom Balkanu.

I, kao četvrtu, u takvim okolnostima, stanje u regionu bi moglo postepeno evoluirati u pravcu izgradnje jedne zajednice bezbednosti, slično onim nordjskih zemalja, koja ujedinjuje NATO i neutralne zemlje članice PzM.

Tako će otvaranje dijaloga između Kosova i Srbije u vezi sa merama za izgradnju zaštitnog poverenja, biti neophodan korak ka potpunoj normalizaciji odnosa između dve zemlje, ali i konačnoj stabilnosti regona. Samo, možda će ovom dijalogu biti potrebna promena sadašnjeg formata pomoći od strane Evropske unije. Obuhvatanje NATO-a, kao organizacije koja je superiorna u pitanjima bezbednosti, je ključna za stvaranje i oživljavanje bilo kog sporazuma koji će se postići između Prištine i Beograda, kao i za izgradnju kapaciteta za njeno sprovođenje. Zato, zbog značaja kojeg ima i zbog visokih interesa, ovaj dijalog mora se sprovesti u okviru saradnje u oblasti odbrane i bezbednosti između EU i NATO-a, kokoj je dat jak podstrek Zajedničkom Deklaracijom NATO-a i EU na Varšavskom Samitu NATO-a, 8.jula 2016.god.¹³⁰

Da bi stvorili jedan ambijent istrajne bezbednosti i stabilnosti u regioni, Brisel ima mogućnost da u okviru Poglavlja 35 pregovora o pristupu Srbije u EU, uslovjava Beograd sa izmenom politika bezbednosti i odbrane koja se tiču Kosova, odnosno delova Nacionalne strategije bezbednosti i Strategije odbrane, dokumenti koji su izrađeni i usvojeni pre početka dijaloga u Briselu. Šta više, preduzimanje ovih koraka je neophodnokako u odnosu sa normalizacijom odnosa između Kosova i Srbije, tako i zbog procesa pristupljanja Srbije u EU, što podrazumeva i njeno integrisanje u mehanizme Evropske politike bezbednosti i odbrane, koji bi bio absurdan sa sadašnjim politikama odbraner i bezbednosti na Kosovu.

Šta više, i sam KFOR i vojska Srbije izgradili su mere poverenja sa jedna-drugom, i to od sastanka Zajedničkog saveta za sprovođenje Kumanovskog sporazuma, preko zajedničkog patroliranja na granici Kosovo – Srbija, i preko periodičnih sastanaka između Komandi KFOR-a i šefova Generalštaba Vojske Srbije. Međutim, i nakon nezavisnosti Kosova, o detaljima ove saradnje,

¹³⁰ Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization ,
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm 8 July, 2016.

kao i o razgovorima između Komandanata KFOR-a i šefova Vojske Srbije, kosovske vlasti nisu obaveštavane od strane KFOR-a,¹³¹ održavajući tako na delu *status quo* od pre nezavisnosti Kosova u odnosu sa domaćim vlastima, o pitanjima bezbednosti koja se tiču Srbije.

S druge strane, dijalog u Briselu tretirao je pitanje bezbednosti koja se tiču upravljanja graničnih prelaza i onih unutrašnjih Kosova, i to Sporazuma o integriranom upravljanju granica,¹³² Sporazumom o raspadu tzv. „Civilne zaštite“¹³³ i Prvim sporazumom o normalizaciji odnosa (posebno deo o policiji i raspadu paralelnih bezbednosnih struktura).¹³⁴ Međutim, ovaj dijalog do sada nije tretirao otvorena bilateralna pitanja u oblasti odbrane i bezbednosti, i posebno nepovrjenje i nesaradnju zemalja u ovoj oblasti, pitanja koja i dalje ostaju „Ahilova peta“ u odnosima i u procesu normalizacije odnosa između dve zemlje, tako kako su i posvedočili događaji povezani sa „ruskim vozom“. Ipak, s druge strane, izgrađeno poverenje u sprovođenju gore pomenutih sporazuma povezanih sa pitanjima bezbednosti, mogu poslužiti kao osnova za vršenje sledećeg koraka, onog o izgradnji poverenja u oblasti bezbednosti i odbrane između dve zemlje.

Dijalog između Prištine i Beograda u vezi sa merama za izgradnju poverenja u oblasti bezbednosti između dve zemlje, mogu se osloniti na modelu OEBS-a o izgradnji mera poverenja i bezbednosti,¹³⁵ i posebno onom o smanjenju opasnosti,¹³⁶ o prethodnom obaveštavanju o određenim vojnim aktivnostima, kao i o posmatranju određenih vojnih aktivnosti, jer je Srbija član OEBS-a, i kao takva podatke koja se tiču ovih pitanja obavezna je da podeli sa drugim zemljama članicama, i iste može zatražiti od njih. Zbog ovog razloga, sprovođenje ovih mera poverenja neće ugroziti nacionalnu bezbednost, ni Srbije, ni Kosova, nego će naprotiv izgraditi

¹³¹ Intervju sa visokim zvaničnikom Vlade Kosova.

¹³² Vidi: Vlada Kosova, Sporazumi tehničkog dijaloga, <http://kryeministri-ks.net/?page=1,191>

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Vidi detalje Plana sprovođenja prvog Sporazuma normalizacije:

http://kryeministriks.net/repository/docs/Plani_i_Zbatimit_te_Marreveshjes_se_Pare_per_Normalizimin_e_Marre_dhenieve.pdf

¹³⁵ Vienna Document 2011 on Confidence and Security-Building Measures, Organization for Security and Cooperation in Europe, FSC.COC/1/11, Beč, 30.novembar, 2011.

¹³⁶ Ibid, Risk Reduction Section: Mechanism for Consultation and Cooperation as regards unusual Military Activities, Cooperation as regards Hazardous Incident of a Military Nature, dhe Voluntary Hosting to Dispel Concerns about Military Activities, str. 12-14.

„zid zaštite od vatre“ – „firewall“, za proces dijaloga i postizanje sveobuhvatnog sporazuma normalizacije odnosa između dve zemlje. Šta više, sprovođenje ovih mera, Kosovu i Srbiji će pružiti bezbednost da druga zemlja neće koristiti vojne pretnje kao sredstvo za rešavanje mogućih nesuglasica između njih, i može uticati na sadržajno sniženje straha i kod srpske zajednice na severu Kosova.

S druge strane, nema nikakve sumnje da NATO, zajedno sa EU, su najprikladnije organizacije da pomognu takve aranžmane između Prištine i Beograda, uzimajući u obzir činjenicu da NATO i EU su prisutne i u Kosovu (KFOR i Savetodavi tim za veze sa NATO-m, EULEX i Kancelarija za veze sa EU) i u Srbiji (Vojna kancelarija za veze sa NATO-m i Delegacija EU), i da one imaju potrebni kapacitet da pomognu sprovođenje mera poverenja između dve zemlje u oblasti bezbednosti i odbrane.

Zato je više nego jasno da izgradnja i sprovođenje mera poverenja u oblasti bezbednosti između Kosova i Srbije je neophodan instrument da bi omogućio i obezbedio neprekidnost procesa dijaloga, sa okolnosti krhkog detanta u pravcu sveobuhvatnog sporazuma normalizacije bilateralnih odnosa.

Preporuke:

- EU u saradnji sa NATO-m treba da što pre pokrene otvaranje dijaloga između Kosova i Srbije o izgradnji mera poverenja u oblasti odbrane i bezbednosti.
- Okvir ovog dijaloga može nasloniti na model OEBS-a za Izgradnju mera o poverenju i bezbednosti i posebno na one o redukciji (smanjenju) opasnosti, o Prethodnom obaveštavanju određenih vojnih aktivnosti, kao i o Izviđanju određenih vojnih aktivnosti.
- Brisel treba da razmotri mogućnost da u okviru Poglavlja 35 razgovora o pristupu Srbije u EU uslovljava Beograd da promeni politike bezbednosti i odbrane koja se tiču Kosova, odnosno delove Nacionalne strategije bezbednosti i strategije odbrane, dokumenti koji su izrađeni i usvojeni pre početka dijaloga u Briselu.

- KFOR treba da razmotri mogućnost da se u zajedničkim pograničnim patroliranjima sa Voskom Srbije, na početku uključi i Granična Policija Kosova, koja bi se kasnije zamenila sa pripadnicima Oružanih Snaga Kosova, nakon njihovog stvaranja i konsolidiranja.

4. KRATAK ANALITIČKI PREGLED ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNENJA

Kao i prethodni brojevi Observera, i ovde je obavljeno istraživanje javnog mnenja u vezi sa poverenjem građana u glavnim institucijama Republike Kosova koja se tiču bezbednosti. Ponovo u tabelama koja slede nakon ove sekcije, data su, ne samo odgovori građana o poverenju kojeg imaju, već i neka upoređenja sa dotičnim rezultatima dobijenih u prošlosti. Kao i do sada, postavljena pitanja bila su: 'Recite nam, koliko verujete sledećim institucijama što se tiče pitanja bezbednosti?' i ponovo su date institucije bili: 1) Predsednik; 2) Premijer; 3) Ministar unutrašnjih posova; 4) Policija Kosova; 5) Parlamentarna Komisija za unutrašnje poslove, bezbedost i nadgledanje Kosovskih bezbednosnih snaga; 6) Ministar Kosovskih bezbednosnih snaga; 7) Kosovske bezbednosne snage; 8) Obaveštajna agencija Kosova; 9) Direktor Obaveštajne agencije Kosova i 10) Parlamentarna Komisija za nadgledanje Obaveštajne agencije Kosova. Poverenje je izraženo ocenama od najniže ocene 1, do najveće ocene 5, i anketu je odvijala firma UBO Consulting, gde je margina $\pm 3\%$.

U početku vidićemo dobijene vrednosti u poslednjem istraživanju, marta 2017.god., uporedivši ih sa dotičnim vrednostima u predzadnjem istraživanju, novembra 2016.god. Najpre, najveće ocene poverenja imaju KBS (3.74) i Policija Kosova (3.65). Dotle, izrazito niske ocene poverenja (ispod 2.40), tokom ovog razdoblja, imale su šest institucija: OAK (2.39), Predsednik (2.22), Direktor OAK-a (2.14), Parlamentarna Komisija za nadgledanje OAK-a (2.10), Ministar unutrašnjih poslova (2.06) i Premijer (2.00). Dakle, samo KBS i Policija Kosova uživaju zadržljivo poverenje, dotle šest gore pomenute institucije stoje prilično slabo, i dve ostale (Ministar KBS-a [2.88] i Parlamentarna Komisija za unutrašnje poslove, bezbedost i nadgledanje KBS-a [2.45]) ostaju sa osrednjim ocenama.

S druge strane, treba istaknuti jednu veoma zabrinjavajuću pojavu: sve analizirane institucije zabeležile su pad poverenja građana u poređenju sa istraživanjem meseca novembra 2016.god. Značajni pad je zabeležen kod Ministra unutrašnjih poslova (-0.55 , od 2.61 na 2.06), Direktora OAK-a (-0.48 , od 2.62 na 2.14), Predsednika (-0.46 , od 2.68 na 2.22), Premijera (-0.43 , od 2.43

na 2.00) i Parlamentarne Komisije za nadgledanje OAK-a (-0.42, od 2.52 na 2.10), dotle manji pad je zabeležen u poverenju nad KBS-om (-0.24, od 3.98 na 3.74) i Policijom Kosova (-0.16, od 3.81 na 3.65).

Inače, ovde je interesantno analizovati trendove poverenja građana tokom dve zadnje godine za neke od najznačajnijih institucija obuhvaćene u ovom istraživanju. I ovde, sve analizovane institucije u martu 2017.god. obeležile pad poverenja uporedivši sa onim kojeg su imali u julu 2015.god. Tokom ovog dvogodišnjeg razdoblja, najveći pad poverenja pretrpeli su parlamentarna Komisija za nadgledanje OAK (-0.91, od 3.01 na 2.10), Direktor OAK-a (-0.74, od 2.88 na 2.14), Predsednik (-0.73, od 2.95 na 2.22), Parlamentarna Komisija za unutrašnje poslove, bezbedost i nadgledanje KBS-a (-0.72, od 3.17 na 2.45) i Ministar unutrašnjih poslova (-0.69, od 2.75 na 2.06); dotle, najniži pad tokom ove dve godine pretrpeli su ponovo KBS (-0.26, od 4.00 na 3.74) i Policija Kosova (-0.14, od 3.79 na 3.65). Takođe, tokom ovog dvogodišnjeg razdoblja, od jula 2015. do marta 2017, naj jednoobraznije ocene poverenja i stoga najniže devijacije imala je Policija Kosova: najniža ocena Policije Kosova zabeležena je u novembru 2015.god. 3.58, dok najveća u decembru 2016.god. 3.81: dakle, prazlika između maksimalnog i minimalnog poverenja Policije Kosova registrovana tokom dve zadnje godine je samo 0.23.

U vezi s time, takođe je interesantno videti poverenje u instituciju Predsednika tokom ove dve godine. Na poslednjim petoro merenjima, Predsednik, slično sa Policijom, nije imao izričitih promena što se tiče poverenja građana, i uprkos tome što je tokom ovog razdoblja prethodna Predsednica, gđa. Atifete Jahjaga, zamenjena u ofoj funkciji od strane sadašnjeg Predsednika, g. Hashima Thaçi-ja – ova promena lica nije imala gotovo nikakav pregled u promeni poverenja građana za Predsedni(ce)ka.

Međutim, na zadnjim merenjima, t. j. na onima vršenim u martu 2017.god. zabeležen je veoma izrazit pad poverenja, i to odjednom, za Predsednika (od 2.68 na 2.22), koji ga od ocene poverenja koji nije bio mnogo dalek od poverenja građana na KBS i Policiju Kosova, sada ga

stavlja na nivo poverenja koji je mnogo bliži institucijama koje imaju niže poverenje građana Kosova.

Što se tiče poverenja Albanaca na severu Kosova, vidi se da oni najviše poverenja imaju u KBS (3.70) i Policiju Kosova (3.60), dokle, najniže u Predsednika i Premijera (oboje su ocenjeni sa 1.80), Parlamentarnu Komisiju za unutrašnje poslove, bezbedost i nadgledanje KBS (1.75) i Ministra unutrašnjih poslova (1.70). Srbi na severu najviše veruju Policiji Kosova (2.21) i Ministru unutrašnjih poslova (1.92), a najmanje KBS-u i Ministru KBS-a (obe dve institucije ocenjene su sa 1.02) i OAK-u, Direktoru OAK-a i Parlamentarnoj Komisiji za nadgledanje OAK-a (sve ove tri institucije su ocenjene sa 1.00). S druge strane, Srbi na jugu najviše poverenja imaju u Policiji Kosova (1.60), Predsednika (1.19) i OAK (1.17), a najmanje u KBS (1.09), Ministra KBS-a (1.06) i Direktora OAK-a (1.05).

Što se tiče varijable pola, vidimo da sve analizovane institucije uživaju malo veće poverenje kod žena. Kod varijable starosnog doba procene su razdeljene i ne prikazuju nikakve posebne trendove. I kod obrazovanosti ispitanika nemamo posedbe trendove, osim onog koje je zapaženo na zadnjim merenjima javnog mnenja, da su ispitanici sa višim nivoima obrazovanja skloni da manje veruju u analizovane institucije od onih sa nižim nivoima obrazovanja. Kod varijable zapošljenosti, ponovo nemamo izrazite trendove koji bi tražili pojašnjenje, međutim tu možemo videti ko kome veruje najviše i najmanje. Tako, Predsedniku najviše veruju studenti/đaci, domaćice i nezaposleni koji ne traže posao, a najmanje zaposleni u privatnom sektoru i nezaposleni koji traže posao. Premijeru najviše veruju penzioneri i domaćice, a najmanje zaposleni u privatnom sektoru i nezaposleni koji traže posao. Policiji Kosova najviše veruju domaćice, penzioneri i studenti/đaci, a najmanje zaposleni s vremenom na vreme i zaposleni u privatnom sektoru. KBS-u najviše veruju penzioneri i studenti/đaci, a najmanje zaposleni s vremenom na vreme i zaposleni u privatnom sektoru.

Što se tiče nacionalne pripadnosti, analizovane institucije najmanje poverenja imaju kod Srba, dokle najviše poverenja, i kombinovano, imaju kod Albanaca i drugih zajednica (ne albanskih i

ne srpskih). Tako, Albanci više od drugih zajednica veruju Policiji Kosova, Parlamentarnoj Komisija za unutrašnje poslove, bezbedost i nadgledanje KBS-a, Ministru KBS-a, KBS-u, OAK-u i Parlamentarnoj Komisiji za nadgledanje OAK-a, dokle druge zajednice više od Albanaca veruju Predsedniku, Premijeru, Ministru unutrašnjih poslova i Direktoru OAK-a.

Kada se usredsređujemo na vrstu prebivališta ispitanika, vidimo da ispitanici iz ruralnih zona imaju više poverenja u sve analizovane institucije nego ispitanici iz urbanih zona.

U ovom zadnjem istraživanju, marta 2017.god. opaža se izraziti pad i odjednom u sve institucije kod ispitanika iz regiona Prizrenia, koji su za sve institucije izrazili niže poverenje od svih drugih regiona. Takođe, nisko poverenje su izrazili – kao i u prethodnim istraživanjima – ispitanici iz regiona Đakovice. Dotle, najviše poverenja izrazili su, isto kao i u prethodnim istraživanjima, ispitanici iz regiona Uroševca. Zanimljivo je videri poverneje u neke od glavnih institucija prema regionima. Tako, Predsednik najviše poverenja ima u Uroševcu i Peći (3.19 i 2.38), a najmanje u Đakovici i u Prizrenu (1.86 i 1.83); Premijer najviše poverneje ima u Uroševcu i Gnjilanu (2.91 i 2.50), a najmanje u Đakovici i Prizrenu (1.69 i 1.56); Policija Kosova najviše poverenje uživa u Uroševcu i Prištini (4.21 i 4.19), a najmanje u Đakovici i u Prizrenu (3.19 i 2.65); i, na kraju, KBS najviše poverenja ima u uroševcu i Peći (4.79 i 4.42), a najmanje u Đakovici i u Prizrenu (3.00 i 2.61).

Na kraju, što se tiče izraženog poverenja prema nacionalnoj pripadnosti po regionima, i tu se zapažaju isti trendovi iz prethodnih istraživanja: t. j. veće poverenje je izraženo kod Albanaca i drugih zajednica, i manje poverenje kod srpske zajednice, i to u svim regionima, zajedno sa pojavom koja je odjednom izrazila vidljivo niže poverenje nego u prethodnim istraživanjima izraženo od ispitanika u Prizrenu.

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Presidentit	1056	1	5	2.22	1.306
Kryeministrat	1054	1	5	2.00	1.155
Ministrit të Punëve të Brendshme	976	1	5	2.06	1.039
Policisë së Kosovës	1046	1	5	3.65	1.263
Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	970	1	5	2.45	1.123
Ministrit të Forcës së Sigurisë	987	1	5	2.88	1.311
Forcës së Sigurisë së Kosovës	1054	1	5	3.74	1.349
Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	964	1	5	2.39	1.142
Drejtoret të Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	944	1	5	2.14	1.041
Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	915	1	5	2.10	1.022

Tabela 1. Opšte poverenje u institucije

Alternativat	Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?						
	Korrik 2015 Mean	Nëntor 2015 Mean	Shkurt 2016 Mean	Maj 2016 Mean	Dhjetor 2016 Mean	Mars 2017 Mean	Diferenca (Mars 2017 - Korrik 2015)
Presidentit	2.95	2.69	2.68	2.77	2.68	2.22	-0.73
Kryeministrin	2.67	2.50	2.31	2.47	2.43	2.00	-0.67
Ministrit të Punëve të Brendshme	2.75	2.49	2.35	2.55	2.61	2.06	-0.69
Policisë së Kosovës	3.79	3.58	3.64	3.63	3.81	3.65	-0.14
Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	3.17	2.71	2.71	2.91	2.63	2.45	-0.72
Ministrit të Forcës së Sigurisë	3.33	2.86	3.00	3.07	3.14	2.88	-0.44
Forcës së Sigurisë së Kosovës	4.00	3.58	3.69	3.59	3.98	3.74	-0.25
Agjensisë së Inteligjencës së Kosovës	3.02	2.57	2.57	2.73	2.73	2.39	-0.63
Drejtoret të Agjensisë së Inteligjencës së Kosovës	2.88	2.40	2.40	2.55	2.62	2.14	-0.74
Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	3.01	2.52	2.38	2.61	2.52	2.10	-0.92

Tabela 2. Upoređivanje poverenja po mesecima

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?										
	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtori të Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	
Shqiptaret e Veriut	Mean	1.80	1.80	1.70	3.60	1.75	2.22	3.70	2.30	2.22
	N	10	10	10	10	8	9	10	10	9
	Std. Deviation	.789	.789	.823	1.075	.463	.833	.949	.675	.667

Tabela 3. Albanci na severu

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtori të Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
Serbët e Jugut	Mean	1.19	1.15	1.12	1.60	1.17	1.06	1.09	1.17	1.05	1.10
	N	89	88	89	89	89	89	89	89	88	89
	Std. Deviation	.395	.357	.364	.822	.376	.232	.325	.433	.209	.303
Serbët e Veriut	Mean	1.05	1.08	1.92	2.21	1.03	1.02	1.02	1.00	1.00	1.00
	N	61	61	61	61	61	61	61	60	61	61
	Std. Deviation	.218	.331	1.100	1.266	.256	.128	.128	0.000	0.000	0.000

Tabela 4. Srbi sever – jug

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
D12. Vendbanimi	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtori të Ajensisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
Urban	Mean	2.12	1.91	1.98	3.53	2.43	2.76	3.61	2.34	2.07	2.03
	N	492	490	456	490	463	462	490	456	446	432
	Std. Deviation	1.251	1.047	.949	1.294	1.153	1.317	1.402	1.161	1.036	1.031
Rural	Mean	2.31	2.08	2.13	3.75	2.48	2.99	3.86	2.44	2.19	2.15
	N	564	564	520	556	507	525	564	509	499	482
	Std. Deviation	1.347	1.237	1.108	1.227	1.096	1.297	1.290	1.125	1.044	1.011

Tabela 5. Prebivališe

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
D1. Gjinia	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajansisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtorit të Ajansisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
Mashkull	Mean	2.20	1.95	2.02	3.58	2.38	2.79	3.71	2.33	2.09	2.07
	N	526	523	509	523	503	512	527	508	495	479
	Std. Deviation	1.356	1.187	1.076	1.368	1.188	1.361	1.427	1.173	1.077	1.063
Femër	Mean	2.23	2.06	2.11	3.71	2.53	2.98	3.78	2.46	2.18	2.13
	N	531	531	466	523	467	476	527	456	449	436
	Std. Deviation	1.256	1.121	.995	1.145	1.044	1.248	1.266	1.105	.999	.975

Tabela 6. Pol

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
D2.MOSHA	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtori të Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
18-24	Mean	2.15	1.87	2.03	3.70	2.50	2.86	3.75	2.38	2.10	2.15
	N	251	252	231	250	238	241	254	232	222	217
	Std. Deviation	1.229	1.050	1.009	1.215	1.104	1.222	1.316	1.183	1.071	1.055
25-34	Mean	2.08	1.84	1.91	3.56	2.30	2.70	3.63	2.34	2.09	2.02
	N	201	201	194	201	189	194	200	188	186	175
	Std. Deviation	1.305	1.108	1.001	1.340	1.117	1.331	1.391	1.134	1.069	1.033
35-44	Mean	2.25	2.03	1.98	3.56	2.34	2.76	3.66	2.24	1.97	1.91
	N	207	206	190	206	189	192	207	194	190	181
	Std. Deviation	1.294	1.177	.895	1.249	1.017	1.247	1.342	1.018	.909	.881
45-54	Mean	2.15	2.02	2.03	3.68	2.41	3.00	3.74	2.44	2.13	2.15
	N	185	183	170	182	162	167	182	159	158	153
	Std. Deviation	1.286	1.179	1.095	1.311	1.168	1.454	1.450	1.238	1.101	1.146
55-64	Mean	2.52	2.21	2.40	3.72	2.79	3.12	3.91	2.65	2.40	2.23
	N	135	134	121	131	124	121	133	124	121	122
	Std. Deviation	1.405	1.227	1.147	1.255	1.162	1.325	1.261	1.158	1.038	.991
65+	Mean	2.36	2.34	2.24	3.74	2.52	3.07	3.96	2.43	2.35	2.25
	N	78	78	69	75	68	72	78	68	68	67
	Std. Deviation	1.392	1.258	1.147	1.144	1.200	1.267	1.243	1.052	.990	.937

Tabela 7. Uzrast

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?										
D7. Çfarë niveli të edukimit keni?	Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Agjensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtorit të Agjensisë së Inteligjencës së Kosovës	
Shkolla fillore ose me pak	Mean	2.55	2.33	2.18	3.82	2.50	3.07	3.88	2.42	2.29
	N	203	203	175	199	168	174	199	166	164
	Std. Deviation	1.450	1.272	1.066	1.223	1.158	1.325	1.275	1.107	1.012
Shkollë e mesme	Mean	2.17	1.98	2.09	3.70	2.48	2.94	3.82	2.40	2.13
	N	519	517	480	517	474	485	520	475	466
	Std. Deviation	1.305	1.176	1.063	1.255	1.127	1.317	1.367	1.148	1.050
Disa vite fakultet	Mean	2.05	1.72	2.00	3.46	2.39	2.62	3.50	2.37	2.10
	N	148	147	142	145	146	144	148	143	137
	Std. Deviation	1.179	.920	.985	1.224	1.136	1.208	1.332	1.149	1.125
I/e diplomuar	Mean	2.09	1.87	1.91	3.47	2.30	2.71	3.52	2.33	2.01
	N	150	150	142	149	146	147	150	144	142
	Std. Deviation	1.145	1.011	.951	1.334	1.042	1.304	1.371	1.176	.978
Magjistraturë	Mean	2.31	2.04	1.99	3.39	2.63	2.92	3.80	2.49	2.07
	N	35	35	35	35	35	35	35	35	33
	Std. Deviation	1.357	1.098	1.084	1.307	1.192	1.437	1.289	1.137	.955
Pa përgjigje/Refuzoj	Mean	2.00	3.97	1.34	4.32	2.66	2.66	3.97	2.00	2.00
	N	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Std. Deviation	0.000	2.088	.696	1.392	.696	.696	2.088	0.000	0.000

Tabela 8. Obrazovanje

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?										
D6. A jeni ju aktualisht i/e punësuar?	Presidentit	Kryeministrat	Ministrit të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrit të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtori të Ajgensisë së Inteligjencës së Kosovës	
I papunësuar – duke kërkuar punë	Mean	2.08	1.86	1.87	3.67	2.30	2.92	3.85	2.19	1.95
	N	206	206	192	204	182	188	206	180	175
	Std. Deviation	1.386	1.232	1.100	1.343	1.170	1.390	1.398	1.108	1.065
I papunësuar – duke mos kërkuar punë	Mean	2.35	2.13	2.43	3.48	2.45	2.75	3.72	2.66	2.20
	N	40	40	38	40	38	40	40	36	37
	Std. Deviation	1.302	1.065	1.019	1.386	1.020	1.262	1.313	1.164	1.055
I punësuar në sektorin publik	Mean	2.29	1.94	1.95	3.69	2.42	2.88	3.70	2.55	2.05
	N	96	95	92	93	93	94	96	94	93
	Std. Deviation	1.298	1.135	.945	1.373	1.170	1.438	1.477	1.309	1.063
I punësuar në sektorin privat	Mean	2.04	1.84	2.00	3.47	2.40	2.73	3.59	2.21	1.97
	N	226	226	221	227	223	219	227	224	218
	Std. Deviation	1.241	1.091	.995	1.362	1.119	1.330	1.411	1.120	.957
I punësuar kohë pas kohe	Mean	2.17	2.07	1.97	3.29	2.35	2.47	3.39	2.36	2.14
	N	44	44	43	44	44	43	44	44	44
	Std. Deviation	1.338	1.289	1.155	1.500	1.271	1.273	1.527	1.283	1.175
Pensionist	Mean	2.32	2.23	2.25	3.78	2.57	2.99	3.94	2.39	2.33
	N	97	97	88	94	87	91	97	87	86
	Std. Deviation	1.398	1.247	1.108	1.074	1.175	1.261	1.234	1.000	.941
Amvise	Mean	2.35	2.20	2.20	3.79	2.55	3.11	3.75	2.52	2.36
	N	187	186	152	183	150	154	182	148	149
	Std. Deviation	1.247	1.096	.959	1.083	1.090	1.258	1.249	1.052	.983
Student/ nxënës	Mean	2.36	2.02	2.14	3.73	2.60	2.92	3.80	2.62	2.29
	N	153	152	142	152	144	151	154	144	136
	Std. Deviation	1.248	1.076	1.057	1.117	1.035	1.195	1.257	1.170	1.124
Tjetër	Mean	2.33	2.00	2.00	4.33	2.67	3.00	4.33	2.00	3.00
	N	4	4	2	4	4	4	4	2	2
	Std. Deviation	2.209	1.657	0.000	.552	.552	.957	.552	0.000	0.000
I/e vetepunesuar	Mean	2.75	2.50	2.00	4.00	2.50	2.50	3.75	2.75	2.50
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Std. Deviation	1.657	1.681	.792	.792	.560	.560	.485	1.221	1.253

Tabela 9. Zapošljavje

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
D3. Përkatësia etnike	Presidentit	Kryeministrit	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajënsisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtorit të Ajënsisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
K-Albanian	Mean	2.24	2.02	2.07	3.71	2.50	2.95	3.84	2.44	2.17	2.14
	N	808	806	744	800	741	755	806	737	721	697
	Std. Deviation	1.303	1.155	1.030	1.219	1.108	1.286	1.272	1.135	1.035	1.018
K-Serb	Mean	1.13	1.12	1.45	1.85	1.11	1.04	1.06	1.10	1.03	1.06
	N	150	149	150	150	150	150	150	149	149	150
	Std. Deviation	.341	.347	.848	1.066	.339	.197	.265	.344	.162	.238
K-Të tjerrë	Mean	2.50	2.18	2.27	3.59	2.47	2.84	3.40	2.29	2.19	1.99
	N	100	100	93	98	87	88	99	86	85	83
	Std. Deviation	1.508	1.321	1.252	1.435	1.247	1.312	1.491	1.126	1.129	1.076

Tabela 10. Etnička pripadnost

1.Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?											
Regioni:	Presidentit	Kryeministrit	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Siguri, Punë të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajënsisë së Inteligjencës së Kosovës	Drejtorit të Ajënsisë së Inteligjencës së Kosovës	Komisionit Parlamentar për Inteligjencë	
Prishtina	Mean	2.13	1.85	1.96	4.19	2.89	3.21	4.24	2.40	2.03	2.02
	N	271	272	256	267	250	245	268	244	230	225
	Std. Deviation	1.331	1.188	1.034	1.113	1.189	1.297	1.073	1.276	1.155	1.119
Mitrovica	Mean	2.17	1.87	1.99	3.66	2.08	2.66	3.85	2.39	1.99	1.99
	N	142	142	140	142	129	140	142	138	131	120
	Std. Deviation	1.347	1.150	.997	1.251	.949	1.225	1.344	1.098	.962	.935
Prizreni	Mean	1.83	1.56	1.62	2.65	1.90	2.09	2.61	1.89	1.77	1.72
	N	163	162	162	159	161	158	163	159	159	159
	Std. Deviation	1.268	.952	.994	1.404	1.154	1.231	1.479	1.081	.975	.967
Peja	Mean	2.38	2.27	2.32	3.91	2.62	4.02	4.42	2.91	2.71	2.48
	N	104	104	103	104	103	104	104	104	104	104
	Std. Deviation	1.375	1.269	1.154	1.124	1.134	1.194	.896	1.217	1.132	1.077
Ferizaj	Mean	3.19	2.91	2.49	4.21	2.53	3.74	4.79	2.50	2.36	2.39
	N	105	105	65	104	60	73	105	59	57	57
	Std. Deviation	1.331	1.245	1.102	.793	1.002	1.126	.795	1.097	.994	1.018
Gjakova	Mean	1.86	1.69	2.10	3.19	2.19	2.28	3.00	2.19	2.04	2.01
	N	155	155	154	153	154	155	155	155	155	151
	Std. Deviation	1.159	.849	.880	1.098	.840	.879	1.085	.811	.726	.764
Gjilan	Mean	2.48	2.50	2.52	3.62	2.84	2.79	3.49	2.85	2.53	2.58
	N	116	113	96	117	113	112	116	106	107	97
	Std. Deviation	.736	.814	.895	1.004	.935	.949	1.089	.939	.946	.943

Tabela 11. Regioni

1. Ju lutem na tregoni se sa i besoni institucioneve të më poshtme në çështjet e sigurisë?										
D3. Përkatësia etnike		Presidentit	Kryeministrat	Ministrat të Punëve të Brendshme	Policisë së Kosovës	Komisioneri Parlamentar për Siguri, Puni të Brendshme dhe Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ministrat të Forcës së Sigurisë	Forcës së Sigurisë së Kosovës	Ajansiës së Intligencës së Kosovës	Drejtori i Ajansiës së Intligencës së Kosovës
K-Albanian	Mean	2.14	1.86	1.97	4.23	2.92	3.25	4.29	2.42	2.05
	N	209	210	197	206	193	189	207	188	177
	Std. Deviation	1.330	1.185	1.037	1.061	1.172	1.283	1.005	1.279	1.157
	Mean	2.28	1.95	2.00	3.82	2.22	2.85	4.19	2.56	2.11
	N	102	102	100	102	92	101	102	99	94
	Std. Deviation	1.367	1.181	.985	1.129	.924	1.152	.992	1.052	.956
	Mean	1.82	1.55	1.60	2.67	1.90	2.09	2.65	1.90	1.77
	N	125	124	124	122	123	121	125	122	122
	Std. Deviation	1.270	.957	.978	1.405	1.162	1.232	1.482	1.094	.977
	Mean	2.36	2.28	2.33	3.94	2.66	4.10	4.50	2.96	2.76
	N	80	80	79	80	79	80	80	80	80
	Std. Deviation	1.362	1.263	1.140	1.095	1.131	1.132	.763	1.206	1.117
K-Serb	Mean	3.21	2.93	2.52	4.29	2.57	3.84	4.89	2.56	2.41
	N	81	81	50	80	46	56	81	45	44
	Std. Deviation	1.291	1.212	1.054	.620	.935	1.005	.500	1.056	.948
	Mean	1.85	1.69	2.08	3.18	2.18	2.26	3.01	2.18	2.02
	N	124	124	123	122	123	124	124	124	124
	Std. Deviation	1.167	.849	.874	1.106	.840	.873	1.093	.807	.715
	Mean	2.59	2.61	2.66	3.77	2.98	2.94	3.69	3.00	2.66
	N	87	85	71	88	85	84	87	79	80
	Std. Deviation	.657	.742	.810	.840	.831	.827	.880	.816	.871
	Mean	2.24	2.02	2.07	3.71	2.50	2.95	3.84	2.44	2.17
	N	808	806	744	800	741	755	806	737	721
	Std. Deviation	1.303	1.155	1.030	1.219	1.108	1.286	1.272	1.135	1.035
K-Të tjera	Mean	1.14	1.05	1.14	1.50	1.18	1.09	1.09	1.10	1.00
	N	22	22	22	22	22	22	22	21	22
	Std. Deviation	.351	.213	.351	.740	.501	.294	.294	.301	0.000
	Mean	1.06	1.09	1.85	2.15	1.02	1.02	1.00	1.05	1.02
	N	66	66	66	66	66	66	66	66	66
	Std. Deviation	.240	.339	1.085	1.256	.123	.123	0.000	.274	.123
	Mean	1.43	1.43	1.29	2.00	1.43	1.29	1.00	1.29	1.14
	N	7	7	7	7	7	7	7	7	7
	Std. Deviation	.535	.535	.756	1.000	.535	.488	0.000	.488	.378
	Mean	1.00	1.00	1.00	1.23	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
	N	13	13	13	13	13	13	13	13	13
	Std. Deviation	0.000	0.000	0.000	.599	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
K-Serb	Mean	1.24	1.20	1.14	1.71	1.21	1.02	1.17	1.19	1.05
	N	42	41	42	42	42	42	42	42	41
	Std. Deviation	.431	.401	.354	.864	.415	.154	.437	.455	.218
	Mean	1.13	1.12	1.45	1.85	1.11	1.04	1.06	1.10	1.03
	N	150	149	150	150	150	150	150	149	149
	Std. Deviation	.341	.347	.848	1.066	.339	.197	.265	.344	.162
	Mean	2.33	2.10	2.00	4.36	3.08	3.46	4.62	2.62	2.28
	N	30	30	28	28	26	26	29	26	25
	Std. Deviation	1.516	1.398	1.054	.989	1.262	1.029	.622	1.169	1.173
	Mean	2.44	2.11	2.33	3.89	2.00	2.17	3.11	2.00	1.80
	N	9	9	9	9	5	6	9	6	5
	Std. Deviation	1.333	1.054	1.118	1.453	1.000	1.169	1.054	.894	.837
K-Të tjera	Mean	1.93	1.67	1.90	2.37	1.87	2.00	2.00	1.73	1.80
	N	30	30	30	30	30	30	30	30	30
	Std. Deviation	1.258	.884	1.213	1.402	1.042	1.259	1.313	.868	.961
	Mean	3.14	2.36	2.50	3.93	2.14	3.07	3.71	2.31	2.14
	N	14	14	14	14	14	14	14	13	14
Peja	Std. Deviation	1.610	1.550	1.454	1.328	1.099	1.269	1.204	1.182	1.167
	Mean	4.75	4.25	4.67	4.63	4.67	4.67	4.88	4.50	4.50
Ferizaj	N	8	8	3	8	3	3	8	2	2

Tabela 12. Regioni - Etnicitet

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Ovo izdanje je podržano projektom Promovisanje
Demokratskog Društva (DSP), finansirano od
Švajcarske Kancelarije za Saradnju na Kosovu
(SCO-K), pod upravljanjem Kosovske Fondacije za
Civilno Društvo (KCSF).